

Издава на 15 и на 30 съ-
вѣтъ.

Писма, статии и дописки
са испроважда до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Д.
В. Хранова въ Русчукъ и до
кн. „Промышление“ въ Ца-
риградъ.

Редакцията са намира
на Calea Moșilor, № 122.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е:

За Ромъния . . . 12 фр.
За сѣчка Европей-
ска Турция, за Сър-
бия и Австрия . . . 16 „
За Россия . . . 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

* * *

Радвайте са когато ви
Безчестните псуватъ
И гущере, и ядове
Злобно надъ васъ бжлватъ!

Отъ когато слънце грѣе,
Или свѣтътъ трае, —
Змията са сжсъ ядъ дави,
А кучето лае.

Радвайте са когато ви
Шугите завиждатъ,
А подлите чело вжсатъ
Когато ви виждатъ!

Завистъта е важна сила, —
Тя туря предѣли
И обгражда свѣщенното
Сжсъ стѣни дебѣли.

ДѢДАТА НЕ ПРИЛИЧАТЪ НА БАЩИТЕ СИ.

III.

Ето че преминува още една студена и мокра зима и настава зелена, меризлива и оживляюща пролѣтъ. Излѣзте изъ своята стаица, поглѣдайте на великата природа и порадвайте са на своето човѣческо превжсходство, което ви дава възможность да са наслаждавате отъ сѣка природна красота. Ако поглѣдате нагоре, то виждате синьо и ясно небе, отъ което са спущатъ топли и ослѣпителните лучи на пролѣтното слънце; ако поглѣдате около себѣ си, то виждате чудно-разнообразни зеленини, меризливо цвѣте и кипящъ животъ; а ако поглѣдате въ сѣрцето си, то намирате любовъ, тишина, радость и нѣкакво си непонятно блаженство, което са увеличава двойно и тройно послѣ изчезнованието на бѣлите снѣгове. Горите, които до това време сж биле черни, безжизненни и печални, са оглашаватъ съ хилѣди и милионе разнообразни пѣсни и чуруликания отъ оние безгрижни пѣвци, които сж са върнале, както и евреите изъ Египетъ въ обѣтованната земя, въ своите оставени при появляването на есенните студове гнѣзда за новъ животъ; полетата, които сж са чернѣле до сега и по които сж щипале суха и полуизгнила трева различни мжршави домашни добичета, сж са покриле съ зелена черга, съ разнообразни шарени

и съ милиарди насѣкоми. Изъ доловете и изъ тѣснаците, които обикновенно биватъ сухи, тече мжтна и студена вода, която малко-по-малко изсушава мократа земя. Послѣдните останки отъ почернѣлиятъ снѣгъ, който са крие подъ кичестите елхи на Доспатъ, са изгубва окончателно; даже и най-високите планини добиватъ веселъ видъ; а животното царство тжржествува и приготвява са да продължи своето сжществование.

Настаналъ Гергѣовденъ. Слънцето непоказвало своите лучи още отъ заранѣта. Синевати облачета пжтувале ниско надъ земята и ежеминутно предвѣщале топалъ гергѣовски джждъ, но ни една капка не падала на полетата. Мокриятъ воздухъ билъ пжленъ съ благоухания, които са распространяле надъ Пловдивъ съ сичкото свое изобилие отъ меризливите полета и изъ градините, защото въ това време сичката растителность са намирада въ своето пжлно развитие. На сѣкаде било тихо, спокойно, щастливо и меризливо; ни една волна на безпокойниятъ вѣтаръ не нарушала невжзмутимиятъ покой; ни едно листо не трѣперало и ни една вѣтвица са не люляла отъ дѣйствието на премѣщающиятъ са воздухъ, а въ това сжщо време перце слѣдъ перце отпадало отъ цвѣтътъ на джрветата и земята са покривала изново съ бѣло-жжлата пелена отъ пролѣтния снѣгъ. Бѣлиятъ и червенотиятъ цвѣтъ на крушите и на абалките са мѣшалъ съ жжлтиятъ цвѣтъ на акациите; плодовото зржще сжбличало своята черна временна дрѣха и хвжргало я на земята; а различни пиленца скачале отъ джрво на джрво и едни отъ тѣхъ са ползувале отъ найедриите плодове, а други ги очищале отъ вредителните насѣкоми.

Тая година любимиятъ Гергѣовденъ са показалъ на пловдивските жители необикновенно джлагъ, защото коконите са боѣле отъ джждътъ да покажатъ една на друга своите наките, а кириовците намирале за невесело и за неутѣшително да са расхождатъ по Сиятлюкътъ или по Бунарджикътъ безъ своите мили и драги госпожи или безъ господжите на своите приятели и сжсѣди. Съ една дума, сичките живи сжщества, а особенно слугините, които иматъ обичай да не чувствуватъ даже и зимните вѣтлици, пжплале по улиците или стоѣле предъ вратниците и обжрщале главите си насамъ-нататакъ безъ цѣлъ и безъ сжзнание. Сѣки искалъ да види нѣщо, а какво и що е било това нѣщо, ни единъ отъ тѣхъ не можѣлъ да отговори положително. Нѣкои по-дебѣлички гос-

пожи и нѣкои по-старички господиновци, които са наспалие достатъчно послѣ мазниятъ обѣдъ, стоѣле и ходиле дълго време по улиците, защото имъ са искало да избистратъ своите отѣжелѣе отъ дългиятъ сѣнъ глави и да поговоратъ съ сѣсѣдите си за това и за она, щото са е извършило или щото ще да са извърши на бѣдиатъ свѣтъ. Единъ старъ гражданинъ, бѣлъ като памукъ, разказвалъ на своите синове, които стоѣле около него предъ вратникътъ, че подобенъ Гергйовденъ той не е запомнилъ, ако и да е проживѣлъ цѣли осемдесетъ години; нѣколко стари жени стоѣле насрѣдъ улицата и разказвале, че въ цѣлъ Пловдивъ са не намира такавъ добаръ фурнаджия, който да опѣче агнето както трѣба; нѣколко дѣца припикале по улицата, викале, смѣяле са и хласкале едно друго; двѣ кокоши са разговаряле изъ прозорците презъ улицата за нѣкакво си секретно дѣло или за сѣмнителното благонравие на нѣкаква си кокона Луксандра; а други двѣ, които сѣдѣле на своите чекми, са глѣдале цѣвинно, усмихвале са една на друга, мѣлѣле и за нѣщо си вѣздишале. . . Изведнашъ презъ улицата, като свѣталъ метеоръ, преминала баба Кера, която са занимавала съ сѣкакви занятия и която била позната на цѣлъ Пловдивъ. Нейната необикновена бързина, нейната явна самонадѣяностъ и нейната лукава усмивка предвѣщале като два и два равно четири, че въ благочестивиятъ градъ са е случило нѣщо и че това нѣщо е важно нѣщо. Очите и на старо и на младо са обърнале камъ привлѣкательната и достоуважаемата жена, която вжрвѣла съ нѣкаква си свойственна само на Бурбонете гордостъ и глѣдала сѣкиму право въ очите.

— Бабо Керо, бабо Керо, одавна не сѣмъ та видѣла. Хайде да идиме у назе. . . Сладко сѣмъ варила, говорила една доволно дебѣла жена, която била позната съ баба Кера още отъ чумавото време и която знаела твърде добре, че достойната жена обича най-много бѣлото сладко, което пловдивчене наричатъ кремѣво.

— Керо, иди малко при коконата, викалъ единъ отъ по-първите чорбаджие на градътъ и сочилъ съ пѣрстъ камъ вѣщата си. — Дѣ са губишъ? Азъ одавна не сѣмъ та виждалъ.

— Бабо Керо, азъ имамъ да ти кажа нѣщо. . . Марийо, иди и отвори на баба Кера! викала изъ прозорѣцътъ една доволно хубава пловдивска госпожа, която имала старъ мъжъ, бѣли зѣби и хубави комшии.

— Керо, иди дома при дѣцата да ти дадатъ малко. . . знаешъ? Азъ сега хе ща да дойда. . . Почѣкай ма тамъ малко, викалъ единъ отъ пловдивските бащи, който ималъ шестъ доволно блѣдни джѣщери и малко пари.

— Нѣмамъ време. . . Имамъ работа. . . Чѣкатъ ма. . . Утре ща да дойда, отговаряла съ запинка баба Кера и бързала напредъ.

Изъ сичкото това вие видите, че баба Кера е сѣкиму пужна жена и че въ нейниятъ джебъ са крие щастieto на множество живи същества, които желаятъ нѣкакъ си да промѣнатъ вжрвѣжътъ на живо-

тътъ си. И наистина, баба Кера е имала голѣмо сходство съ спартацките архонди, които сѣ управляле човѣческото щастие сѣвѣтъ самостоятелно. Свадбите, които са намиратъ почти изключително въ рѣцете на старите жени, биле пейна собственостъ; крѣщенiята, помѣнете, пировете и почти сѣка човѣческа потребностъ, за които сѣмъ нужни опитни, знающи и разумни същества, одавна вече биле оставени, като монополъ, на нейното расположение; най-послѣ, нѣкои търговски предприятия, по-голѣмата частъ отъ семейните неудоволствия, сичките душевни женски и мъжски стрѣмления и множество социални въпроси, сѣставляле изключителна принадлежностъ на тая знаменитата жена. Ако баба Кера желала да ошастливи нѣкое момиче, то и най-дѣртиятъ тартаръ нѣмалъ смѣлостъ да стане на пътъ на нейното предприятие; а ако тя желала да разжени нѣкой щастливъ баща или нѣкой цѣломъдренна майка, то и владиката трѣбало да преклони колѣната си предъ нейната воля. Даже и днесъ баба Кера играе голѣми роли въ пловдивскиятъ животъ, ако хората и да не вѣрватъ вече, че кара-кончо и „жива и здрава“ сѣмъ гайтанджие въ Сопотъ. Лалчи-Мухко говори, че „ако дяволътъ не може да извърши нѣкоя мъдра работа, то праща баба Кера.“ Разказватъ още, че баба Кера прилича на трите орисници, сѣединени заедно, които управляватъ свѣтътъ безъ никакви закони, т. е. които наказватъ и обичатъ, прислѣдоватъ и зацаватъ безъ да глѣдатъ чей си синъ и имашъ ли глава за щастливо положение. Когато баба Кера дошла до единъ крѣстопѣтъ, дѣто стоѣле двама отъ най-достоуважаемите граждани, които са разговаряле дълбокомисленно за болѣстъта на бубите и за благосъстоянието на черниците, то са позапрѣла малко, изпуснала изъ гърдите си нѣколко охания, поклонила са на добрите хора и казала имъ: „Добаръ день!“ — „Далъ ти богъ добро, отговориле гражданете. — На каде, бабо Керо? Защо си са зачервила като стрѣлешки панджаръ?“ — „Жена Гушовъ Сотираки“, отговорила баба Кера и климнала значително на гражданете, които са поглѣдале, раззинале устата си, повдигнале вѣждите си и глѣдале слѣдъ славната жена, която одавна вече била далече, съ неописанно нетѣрпѣние да узнаятъ и още нѣщо. — „А за чие момиче?“ извикалъ изъ сичкото си гѣрло единътъ гражданинъ, който носилъ на главата си анадолски фесъ, а подъ поѣсътъ си широки шалваре. — „За Яковакова Ралу,“ извикала съ сѣщото „зо-ни-па“ баба Кера и влѣзла въ една тѣсна уличка.

Да ви кажа сега коя е била тая Ралу и кой е билъ тоя Яковаки. Но да захвана отъ бащата, защото българските учени пийтици и риторици изискватъ даже и отъ романистите нѣкакви си допотопни обязанности и накарватъ ги просто насила да подражаватъ на Шатобриана и на Дикенса, безъ да поглѣдатъ на това, че французскиятъ писателъ почти сѣкога е ходилъ съ ждраке, а ингелизскиятъ мислителъ изключително е принадлежалъ въ числото на оние безсмъртни гении, които сѣмъ обезсмъртили „Блаженна Теодора“. Яковаки, който преди време въ сво-

ето село Бръдигово носилъ име Нончо, билъ единъ отъ оние хора, които предприимаватъ, работатъ, трудатъ са, стрѣматъ са напредъ, и почти сѣкога свѣршватъ съ нищо. Тоя човѣкъ дошълъ въ Пловдивъ още отъ дѣте, главялъ са у различни търговци, работилъ съ едаръ потъ на лицето, задоволялъ господарете си, които му давале име *огънъ*, билъ честенъ до най-крайната степенъ и правдолюбивъ до фанатизмъ, но пловдивчене, както и сичкото човѣчество, доволно чѣсто употребляватъ даже и най-свѣщенните качества на човѣческата личностъ за своите интереси. Първиятъ господаринъ на трудолюбивото момче му не заплатилъ петилѣтната заплата; вториятъ го затворилъ скъсѣмъ невинно и излъ тригодишниятъ му потъ; третиятъ го отпусналъ съ хилядо гроша послѣ втората година; а четвъртиятъ го оженилъ за своята блѣднолица и охтичава дъщеря, общалъ му къща, десетъ хиляди гроша и три дюкяна и употребилъ сичките си сили да го излъже. Яковаки търпилъ и малчалъ, но когато жената му добила женско дѣтенце, то тутакси отишълъ у тестѣтъ си и помолилъ го да изпълни обѣщанието си. Киръ Петраки одобрилъ трѣбованията на зетѣтъ си, но кокоа Анна умрѣла на третиятъ день послѣ родовете си, и той харизалъ на унучката си обѣщанните три дюкяна, а на зетѣтъ обявилъ рѣшително, че ако новороденното дѣте умре нѣкакси, то и приката на жената му ще да са земе назадъ. Подъ име прика киръ Петраки подразумѣвалъ саханете, мангалѣтъ, йорганете и дюшеците, които нѣкога си биле собственостъ на кокоа Анна. Послѣ това произшествие Яковаки захваналъ изново да работи, да са надѣя само на силите си и на умѣтъ си и да трѣпере надъ дѣтенцето си. Това дѣтенце станало отчасти причина, щото Яковаки да не бѣде вече до толкова добродушенъ и довърчивъ и да помисли за своето бѣдѣще и за бѣдѣщето на своето дѣте. — „Така са вече не може, говорилъ Яковаки и клатилъ главата си. — Хората не уважаватъ честността и доброто име! Тие та накарватъ насила да крадешъ, да лѣжешъ, да мамишъ, да ненавиждашъ и да безчестишъ, а не позволяватъ ти да бѣдешъ сиромашъ, да работишъ честно, да обичашъ, да имашъ добра душа и да правишъ добро на ближниятъ си! И наистина, до кой халъ ма е довѣла моята доброта и моята честностъ? . . . Трѣба да помисла за дѣтенцето си, което ще да порасте и което ще бѣде принудено да си купи мѣжъ. Таква сѣ нашите пловдивски обичаи, а азъ сѣмъ вече пловдивски гражданинъ! Трѣба да са работи и да са пѣсти, защото отъ сега нататакъ не сѣмъ вече една душа и една гуша.“ И така, Яковаки усилилъ трудове си, работилъ сичко, работилъ умно и ползувалъ са съ голѣмъ почитъ и съ завидно уважение отъ сичките добри хора, но никакъ не можѣлъ да спечѣли, или да тури нѣкоя пара на страна. Момиченцето му, което расло и цѣвтѣло, накарвало добриятъ човѣкъ да не жалѣе силите си и да донася въ къщата си сичко, щото било най-добро, най-сладко и най-приятно. — „Моето дѣте не трѣба да бѣде ни гладно, ни жѣд-

но, мислилъ Яковаки. — Ако баща му не е въ сѣстояние да му остави пари, то баремъ да го храни добре и да го отгѣда както трѣба.“ Послѣ това размисление Яковаки ходилъ изъ дюкянъ въ дюкянъ, купувалъ и нужни и ненужни нѣща и влазялъ въ къщата си съ весело лице, съ спокойно сѣрце и съ възвишени чувства. — „Човѣкътъ са труди да живѣе, а азъ и дѣтето ми искаме да живѣеме, мислилъ той. — Защо ми сѣ пари, защо ми сѣ богатства и защо ми е тоя животъ, ако сѣдѣме гладни и ако живѣеме цигански? Азъ трѣба да я отхрана, да я дамъ на учение и да я приготва да бѣде честна жена и добра майка, а тамъ щото богъ даде.“

Изъ тие нѣколко рѣда вне видите вече въ каква сфера са е родила и воспитала Ралу, която баба Кера добила желание да бракосъедини съ киръ Сотираки. Ралу порасла и разцѣвтѣла въ сичката своя красота. Тя била едно отъ оние чудни сѣздания, които произвождатъ на човѣкътъ силно впечатление не само съ своятъ умъ и съ своите душевни качества, но и съ своята тѣлесна хубостъ. Въ училището тя била първата ученица, въ градѣтъ първата хубавица, а между жените първата умница. Сички Пловдивъ говорилъ за нея, сичките млади хора въздишале за нея, сичките старци и бабички хвалиле нейната хрисимостъ, сичките моми й завиждали, сичките жени я глѣдале накриво. Когато единъ дѣтенъ празникъ тя излъзла съ баща си на Бунарджикѣтъ, то блѣстящата й, като ясенъ день, женска хубостъ, произвѣла на гражданете, и на стари и на млади, такова впечатление, щото тие проговориле почти съ единъ гласъ: „Ехъ, раждатъ са на свѣтътъ такива хубавици!“ И наистина, Ралу била хубавица въ пълненъ смисалъ на тая дума. Тя не била отъ оние естествени хубавици, които привлачатъ нашето внимание само съ една своя каквато и да е страна. Не, въ това момиче, което са намирало въ пълната своя зрѣлостъ, сичко, рѣшително сичко, са намирало въ своето сѣвършенство; сичките нейни, даже и най-малките частности, биле своеобразни и безукоризнени. Черните, като вжгленъ, ясните и голѣмите очи свѣтили съ живъ, но съ мекъ и кротакъ блѣсъкъ подъ тънките й вѣжди и изъ-подъ дългите й клѣпки, и глѣдале на около така кротко, така привлѣкательно и така обваражително, щото, ако да би ги видѣле само единъ пѣтъ, тие сѣкога би останале за васъ памѣтни и вне не би желале да са отдѣлите отъ тѣхъ. Цѣла гора волниста, черна, като враново крило, коса са вила надъ изящното, безисключение-правилното лице, което блѣстѣло съ величие и съ дѣтска безпечностъ. Ни единъ нечистъ помисалъ са не виждалъ на нейното високо чело, което блѣстѣло съ необикновенна бѣлота; само малкиятъ, не твърде много повдигнатъ нагоре римски носъ придавалъ на това лице едва забѣлѣжимо насмѣшливо выражение и напминалъ, че, ако Ралу и да са ползува съ сичкото идеално сѣвършенство, но и послѣ това тя остава естествена дъщеря на земята. Притурете при сичкото това невинна усмивка на алените мерджанени и малко надутички устни, нѣжна бѣлота на кожата, чрезъ ко-

ято са виждали синевати жилици, увързност, живост и правилност въ сѣко едно нейно движение — и ето ви въ нѣколко черти квадрата на пловдивската хубавица. Разбира са, че не е за чудо, ако сичките живи същества сѣ били поражени отъ тая невиданна хубостъ. Но най-много са възхищавалъ съ нея Никола Гълабовъ, който почти сѣкога чувствувалъ свѣрхестественно блаженство, когато виждалъ Ралу и когато нейните чудни черни очи са обжрщале камъ него. Никола, който са извѣстилъ изъ достовѣренъ источникъ, че Ралу ще да иде тоя день на Бунарджикътъ, станалъ рано, облѣкалъ са, наkitилъ са и излѣзалъ изъ градътъ. На срѣдъ пѣтътъ, който води камъ това увеселително мѣсто, са намиратъ нѣколко кичести дървета, подъ които обикновенно си почиватъ гражданете и гражданкѣте. Никола дошълъ до тие дървета, починалъ си и мислилъ вече да продължи пѣтътъ си, но нѣкаква си ягка сила го удържала да чѣка тука. Щомъ Ралу и Яковаки са показале на пѣтътъ, то Никола станалъ накраки, погладилъ съ дланъта дрѣхата си, намѣстилъ по-добре фесътъ си и приближилъ са до пѣтниците.

— Добаръ день! казалъ бащата и дъщерята почти въ едно и също време, когато видѣле Никола. — Ти ни превари. . . Хайде да идеме подъ дърветата и да си починеме.

— Азъ одавна вече ви чѣкамъ тука, казалъ Никола и почервенѣлъ безъ да знае и самъ защо и за какво. — Хайдете да идеме.

— Деньтъ ще да бѣде добаръ, казала Ралу и погладала на Никола съ добродушенъ и невиненъ погледъ.

— Озарна са бѣше замѣгнало малко, отговорилъ Никола и погладалъ първъ пѣтъ съ внимание на чудната хубавица. Нейниятъ погледъ, нейната едвамъ заблѣжлима усмивка и нейниятъ гласъ произвѣле на младиятъ ергенинъ такова дълбоко впечатление, каквото рѣдко испытва човѣкъ. Нему са показало, че предъ него стои не проста смъртна, а едно отъ оние чудни видѣния, които са показватъ на мигновение въ възпламененните въображения. Но азъ не мога да намѣра достаточна думи и да ви опиша онова впечатление, което произвѣла тая хубавица на своятъ млади поклонникъ именно въ онова време, когато дошла съ баща си подъ дърветата и когато поканила Никола да сѣдне до нея. Той сѣдналъ и погладалъ още веднашъ въ очите на своятъ ангелъ. Въ тая минута той заблѣжилъ, че лицето на тоя ангелъ е пѣлно съ животъ и гори съ малка червенина, че очите му блѣстатъ необикновенно и че вѣтарътъ си играе съ неговата копринена коса, която била покрита съ тънка кърпица. Въ това положение Ралу са показала на младото момче още похубава и още по-гиздава. Когато тя събрала горнята си дрѣха, за да сѣдне на тревата, то му показала здравъ и ягкъ, но гиздаво-изященъ кракъ, камъ когото би могла до изяви завистъ даже и сама Диана; а черната ѣ горня дрѣжка, която дохождала до кръстътъ и покривала роскошните ѣ плѣщи, и черната ѣ коса още повече изнасяле на видъ бѣ-

лината на нейната лебедина шея. За една минута Никола разгладалъ сичките тие подробности и повече и повече са заглѣждалъ на Ралу, която сѣдѣла предъ него и глѣдала ясно, просто, невинно и чистосърдечно на сичко, щото произходило на около.

Слѣдъ половина часъ Яковаки станалъ и казалъ на младите хора, че е време вече да продължатъ пѣтътъ си, дорде слънцето не е захванало да пече надъ главите имъ. Никола, който вжрвѣлъ слѣдъ своятъ идолъ, говорилъ безсвѣзни фрази, които инстинктивно доказвале на Ралу, че на душата му произхожда нѣкаква си борба или че младиятъ човѣкъ са намира не въ своето нормално положение. Но ето пѣтниците дошле на Бунарджикътъ, запрѣле са на една малка зелена полянка, послале кърпите си и сѣднале на тревата. Въ това време Ралу била още по-прекрасна. Нейните роскошни гърди са човдигале високо и дѣхале неравно; въ очите ѣ са виждало утомление и нѣжностъ; а лицето ѣ са покрило съ ситна роса, която давала още по-голѣма прѣлестъ на нейната нѣжна кожа. Никола са изгубилъ окончателно. Той, както обикновенно са говори, я погладилъ съ очите си, ловилъ сѣко движение на нейните високи гърди и въздишалъ едвамъ заблѣжително, но тѣшко и дълбоко; природата, която била така сѣщо хубава и меризлива, не дѣйствувала ни най-малко на неговата душа; а многочисленните мъже и жени, които са расхождали насамъ-нататакъ и които глѣдале ту на него, ту на неговиятъ идолъ, не съществувале предъ неговите опиянѣли очи.

— Отъ сега нататакъ азъ ща да дохождамъ на това мѣсто сѣка недѣля, казалъ той безъ да може да отговори защо и за какво именно желае.

— Истина е хубаво това мѣсто, казала Ралу и погладала насамъ-нататакъ. — Я са обжрнете камъ Станимака и погладайте на планината. . . Отъ тука са види сичкото поле. . . Азъ би желала да живѣя тамъ хе-хе-хе въ оная зелена долина, която са види подъ Бачковскиятъ манастиръ.

— Слѣдъ единъ месѣцъ, ако сме живи, азъ ща да та завѣда въ Воденъ и да са изскачиме на планината, казалъ Яковаки и погладалъ съ нѣжностъ и съ дълбока любовъ на дѣтото си.

— Въ Юния или въ Августъ? попитала Ралу.

— Когато поискашъ. . . Азъ мисла, че и Николчо нѣма да са откаже да иде съ пазе. Въ кое време имашъ по-малко работа? попиталъ Яковаки и обжрналъ са камъ Никола.

— Мене е се едно. . . Азъ мисла, че въ Юния е по-добре, казалъ той и помислилъ: „колкото по-скоро, толкова и по-добре.“

— Нека бѣде така, отговорилъ Яковаки. — Да идеме единъ день преди св. Илия. Бива ли?

— Бива, отговориле съ единъ гласъ и Ралу и Никола.

— Обичате ли да са катерите по планините и да са тѣркаляте по тревата? попитала Ралу Никола. — Азъ обичамъ. Когато ходихме съ тата въ Араповскиятъ манастиръ, то са тѣркаляхъ по тревата, като коза.

— Тогава ти бѣше още мжничка, казалъ Яковаки.

— И азъ обичамъ да хода изъ горите и по полетата, казалъ Никола. — А и има ли на свѣтъ такавъ човѣкъ, който да не обича онова, щото е младо, крѣхко, зелено, меризливо и хубаво? Азъ мисла, че пѣма. Не знаа каква е причината, а мене са чини, че честността, доброто, добродушието и свѣтостта сѣ млади и зелени, а подлостта, неискреността и злобата сѣ стари и студени. . .

— Е, мой синко, ти, както ми са чини, забораваешъ, че азъ сѣмъ вече старъ човѣкъ и че мога да са разсърда отъ твоята забѣлѣжка, казалъ Яковаки и засмѣялъ са.

Никола трѣпналъ, почервенѣлъ и пробѣбралъ нѣколко безсвѣзни думи, съ които желалъ да поправи своята погрѣшка, но Яковаки прибѣрзалъ да му помогне. — „Ти имашъ пълно право, казалъ той. — Ангелете са изобразяватъ млади и хубавци именно за това, защото невинността и чистосърдечие не могатъ да бѣдатъ стари. Стариатъ човѣкъ е ималъ време да са опознае и съ хорските неблагоприятности и съ лицемѣрието, и съ лошавите наклонности, и съ тѣшкитъ кръстъ на животътъ, а младото сѣщество глѣда на сичко съ невинно око, вѣрва сѣкиму, радва са на сичко, обича горѣщо и не мѣсти за никаква уврѣда, защото сѣрцето му е чисто и защото животътъ още не е оставилъ въ него своите бразди. Въ младото ние видиме животъ, чистота, сила, хубостъ, бѣдѣщностъ и сичко друго, щото е добро и въсхитително, а старостта ни представлява трохици отъ прекрасното, чирепци отъ чистото, кашлица отъ здравето, бѣрчуле и бѣла коса отъ хубостта и въспоминания за прошедшето. Съ една дума, младостта живѣе и вика „напредъ“, а старостта дрѣме и вика „назадъ“, защото бѣдѣщността на едната е радостъ и веселие, а на другата болѣсти, безсилие и утѣшение камъ гробищата; младостта са счита за щастлива даже и тогава, когато не остая въ рѣцете ѣ нищо друго, освѣнъ добра надѣжда и достатъчно години за нови мѣки и за тѣжки страдания, а старостта са счита за нещастна даже и въ оние случаи, когато е достигнала сичките свои желаниа и когато пѣма за какво да са бори и каево да иска отъ тоя свѣтъ; най-послѣ, младостта сѣздава, вѣрви напредъ, отстранява сѣко едно препятствие, бори са противъ несправедливостите и мисли за благосъстоянието на сичкиятъ свѣтъ, а старостта бива завистлива, ненавижда новото и прекрасното, прислѣдова живото и свободното и затика ушите си предъ сѣко едно улущение. Но хайдете да походиме малко и да са упжтмѣ камъ градътъ, защото, както ми са чини, ще да имаме дѣждъ.

— Какавъ дѣждъ! казалъ Никола и поглѣдалъ нагоре. — Небето е чисто като оглѣдало.

— А азъ та увѣрявамъ, че слѣдъ два часа непременно ще да удари дѣждъ, казалъ Яковаки. — Ако младото има свои добри страни, то и старото ги има. Я поглѣдай камъ Стара-планина. Видишъ ли оние черни облачета, които са повдигатъ нагоре? Бѣди увѣренъ, че моята дѣлголѣтна опитностъ пѣма да ма

излаже. Иди послѣ това и говори, че старостта, която азъ мога да нарѣка опитностъ, пѣма свои добри страни.

Послѣ тие думи Яковаки станалъ и захваналъ да са расхожда насамъ-нататакъ. Ралу и Никола вѣрвѣле слѣдъ него. Нѣколко пѣти Яковаки са обѣрщалъ камъ младите хора и говорилъ имъ, че е време да са вѣрнатъ въ градътъ, но тие го умоляле съ такава топлота и съ такова желание да почѣка, щото, когато биле на срѣдъ пѣтъ, дѣждътъ ги настигналъ и полилъ са падъ тѣхъ като изъ рѣкавъ.

— Видишъ ли сега, мой синко, че моята старѣшка дума са испълни? попиталъ Яковаки Никола и ускорилъ раскратете си. Когато трите пѣтника достигнале до къщата на Яковаки, то биле мокри отъ главите до петите.

— Влѣзъ малко у насъ и почѣкай дорде превали дѣждътъ, казалъ Яковаки.

— Кѣсно е вече, отговорилъ Никола, ако и да му са искало да го поканатъ още веднашъ.

— Влѣзъ, влѣзъ малко, казала и Ралу и поглѣдала нѣжно камъ Никола. Нейните магнитни очи, противъ които не би можѣлъ да устои и най-твърдиятъ човѣкъ, накарале младото ергенче не само да влѣзе и да си почине, а и да повечеря. Той си отишѣлъ дома около четири часѣтъ по турски и цѣла нощъ не можѣлъ да заспи. Даже и на другиятъ день, когато отишѣлъ по работата си, въ главата му са вѣртѣле Бунарджикѣтъ, Яковаки, проливниятъ дѣждъ, а най-повече Ралу и нейните черни и ясни очи.

(Продѣжава са).

ИСТОРИЯТА НА ФРАНЦИЯ ВЪ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII ВѢКЪ.

2. Отъ взятието на Бастилия до празникѣтъ на федерацията (14. Юлия 1790 г.).

Въ това сѣщо време, когато въ Парижъ свирѣствовале страшни убийства, Националното Сѣбрание въ Версалъ принало на себѣ си спартански видъ, т. е. желало да покаже, че работи спокойно надъ новата конституция. Отъ друга страна дворѣтъ са намиралъ въ такава невѣроятна безпечностъ, щото презъ нощта отъ 13 до 14. Юлия въ него са давалъ балъ. Вечерта на 14. Юлия, когато биле получени извѣстията за парижските сѣбития и когато Националното Сѣбрание испроводило до кралѣтъ двѣ депутации, то Лудовикъ са сѣгласилъ само да общае, че ще да отдалечи войските изъ окръжностите на Парижъ и че ще да припознае новиятъ парижски магистратъ съ едно само условие, щото кралѣтъ да му назначава самъ предсѣдатель. Но заранѣта на 15. Юлия, когато дворѣтъ узналъ за страшните произшествия презъ преминалиятъ день, то тонѣтъ му са измѣнилъ сѣвршенно. Съ своите постѣпоци слабиятъ кралъ окончателно унищожилъ своето значение. Той са явилъ въ Националното Сѣбрание безъ свита, въ сѣпровожденнето само на своите братия, безъ сѣкаква помпа (тѣржество), ако нему именно въ това време и да било потрѣбно да одѣржи баремъ вѣжканийто достойнство на своятъ санъ.

Той първ път нарѣкалъ събранието съ неговото революционно име и съзналъ са въ своето безсѣлие, като предоставилъ на събранието да предприѣме мѣри за възстановленіето на порѣдокътъ, ако за това дѣло и да слѣдовало да са погрижи той самъ. Националното Собрание изпроводило въ Парижъ осемдесетъ и осемъ депутата подъ предводителството на Лафайета и на Бали. Тая депутация донесла на парижанете въ ратушата извѣстие за униженіето на кралътъ и за неговата готовност да отстъпи. То било приѣто съ шуменъ вжсторгъ. Въ тоя сѣщи день предводителите на депутатията биле назначени за началници на Парижъ, който са преобразилъ на република. Бали билъ назначенъ за председателъ на голѣмиятъ парижски сѣмѣтъ подъ название меръ, а Лафайетъ получилъ началството надъ националната гвардия или армия на тая република (15. Юли). На слѣдующиятъ день кралътъ уволилъ новите министри и повикалъ назадъ Неккера съ декретъ, при когото билъ присѣдиненъ и манифестъ отъ Националното Собрание. На 17. Юли кралътъ трѣгналъ за Парижъ, безъ да помисли, че съ това той изражава одобрение за отпаденіето на народътъ отъ старата система и че подвѣржава себѣ си на различни насмѣшки. Той пристигналъ въ столицата съ твърде голѣма свита и билъ посрѣшнатъ при градските врата отъ новиятъ меръ и отъ новиятъ главнокомандующи на националната гвардия, ако тие и да не биле още утвърдени отъ него въ тие длѣжности. Бали са обѣрщали съ него почти като съ плѣнникъ и казалъ му открито, че както нѣкога си Хенрихъ IV. е завоевалъ своятъ народъ, така сега народътъ завоевава своятъ кралъ. Така оскорбително било за кралътъ и сячко друго, щото го посрѣшнало въ Парижъ. Него повѣле подъ особена стража отъ националната гвардия въ ратушата. Тамъ Бали му поднесалъ новата кокарда, която била установлена безъ неговото съгласіе, и Лудовикъ, като билъ принуденъ да одобрява сячко, щото било вече свършено, билъ длѣженъ да тури тая кокарда на шапката си и да са покаже съ нея презъ прозорѣцѣтъ на народътъ. Отъ това време той захваналъ да глѣда на сячките принимаеми обстоятелства като на съ сила пзвѣченни обязательства, които иматъ значение само до тогава, дорде са продължава насиліето; но той не можѣлъ да скрие своето недоволствие противъ новиятъ порѣдокъ, а това станало причина, щото сѣки престаналъ да вѣрва и на неговите думи и на распорѣжданията на дворѣтъ и на министрите. Презъ нощта преди да пристигне Лудовикъ въ Парижъ, сячките принцове и царедворци, камъ които народътъ ималъ ненавистъ, като на несправими привѣрзаници на феодалната система, оставиле Версалъ и преселили са въ чуждите господарства. Въ числото на тие емигранти билъ братѣтъ на кралѣтъ графъ д' Артуа, принцъ де Конде, Полиньяцъ и др. Така са захванала емиграцията, която са продължала три години и която слѣдъ време плѣла въ чуждите крайове различни интриги и подкопавания за ползата на старата монархия. Това усилило общата ненавистъ на либералните партии камъ кралѣтъ. При кралѣтъ останале, освѣнъ жената му и дѣцата му, двѣте негови незамѣжни дѣли, незамѣжната му сестра Елизавета и по-стариятъ му братъ графѣтъ Провански. Послѣ това жената му го водила за носѣтъ още

повече, нежелъ до това време. Тя имала голѣмо отвращение камъ сѣки родъ измѣненія и считала старото феодално дворянство за най-ягка подпорка на престолѣтъ. Тя сама обявила своите понятия за това дѣло на 24. Юни предъ представившата ѣ са дворянска депутация. На 30. Юли Неккеръ са вѣрналъ въ Парижъ. Народѣтъ очѣквалъ отъ него невѣзможни нѣща, а доктриниѣорете и ентузиастете му са покланяле, като на безгрѣшенъ кумиръ. По тая причина той билъ приѣтъ съ голѣмъ вжсторгъ, отъ когото опиянѣлъ окончателно. Той самъ и неговата дѣщеря мадамъ де Стаелъ до толкова са обрадваде на своятъ триумфъ, щото си вжобразише, че вжсторгѣтъ на народѣтъ са отнася лично до министръ-банкиринѣтъ, а не до идеята за свободата, и до политическото учение на салонете, а не до принципѣтъ на демократията. Но времето на салонните доктрини, на безцѣлните празни сѣбрания и на напразните измѣшлявания различни системи преминало вече, — тие биле замѣнени съ енергията на демократете. Най-последователниятъ, най-умниятъ и най-опитниятъ отъ тие хора, Мирабо, още на другиятъ день послѣ вжвръщаніето на Неккера са вжсползувалъ отъ първата вжзможностъ, за да унизи тщеславниятъ човѣкъ и да му покаже, че неговото време е преминало. Мирабо успѣлъ да постигне, щото Националното Собрание да отбѣлсне рѣшеніето на парижските избиратели и на ратушата, което било приѣто по просбата на Неккера и което са сѣстояло въ оправданіето и въ освободеніето на генерала Базенвала, който билъ затворенъ, като врагъ на народѣтъ. Мирабо, като разсѣждалъ надъ кассационното рѣшеніе на Националното Собрание, рѣкалъ, че парижските избиратели не са нищо друго, освѣнъ простъ клубъ, а парижското сѣбрание (ратушата) е само административна властъ, и за това не едниѣ, ни другите нѣматъ право да издѣлѣтъ изъ предѣлите на градското управление и да прощаватъ криминалните престѣпници.

Юдските дни отъ 12 до 17. число сѣставляватъ важна епоха въ историята на французската революция. Отъ кралевската властъ престанале да са боятъ, стариятъ порѣдокъ падналъ, а новиятъ още не успѣлъ да са установи. Не биле ни полиция, ни юстиция, и страстите, които биле вжзволновани отъ сѣбитията, са разгариле безпрепятствено. Тѣхното изстѣпление повѣкогашъ дошло до послѣдната крайностъ, за щото стариятъ порѣдокъ направилъ народѣтъ невѣжественъ, грубъ и желающа отмѣщение. Религията изгубила своето влияние. Даже нравственността и чувството за честѣта паднале, за щото консервативната партия подаде първа дошавъ примѣръ за достиженіето на своята цѣль. Вѣстниците, които са размножиле до послѣдната крайностъ, помагале да са разгоратъ страстите на народѣтъ. Тогава почти сѣки день издѣлѣе огромно количество лѣтящи листове и прокламации; а ежедневните и еженедѣлните вѣстници са размножали презъ сѣки месѣцъ. Тѣхъ издавале Мирабо, Бареръ, Бриссо, Мара, Кампалъ Демулень, Горзѣ, Маре, Прюдомъ, Фреронъ и други. Какъвъ е билъ тонѣтъ на тие вѣстници са види между друго изъ това, че Кампалъ Демулень е сѣвѣтовалъ да са бѣсатъ сячките врагове на народѣтъ безъ сѣдъ и безъ расправа и наричалъ себѣ си генералъ-прокуроръ на фе-

вертъ (на бѣсилницата). Въ провинциите чрѣз унищожението на стариятъ порѣдокъ, проповѣдите за отмъщението биде много по-ужасни, нежели въ Парижъ, защото тамъ ягото на феодализъмъ било по-чувствително. Въ Провансъ, въ Франшъ-Конте, въ Елзасъ и Лотарингия са повториле сцените изъ вѣмската просто-народна война: привилегированните землевладѣтели биде прислѣдовани съ огънь и мечъ, а замките (château) имъ са разрушавали. Само въ Дофинъ народътъ изгорилъ въ продължението на три мѣсѣца триесетъ и шестъ дворянски усадби (спяхилъци). Скоро послѣ това са захванало систематическо прислѣдование на така нарѣченните аристократе. На сѣкаде са сформирала демократическа полиция, която разгледвала и разтърсвала сичките пѣтници, и Националното Собрание назначило полицейски комитетъ за распечатването на писмата, за разгледването на хартиите по квартирите и за хватането на подозрителните личности. Отъ 14-то число Националното Собрание са занимавало исклучително съ учрѣдението на новата конституция. По голѣмото число отъ депутатите било безъ умъ отъ „духътъ на законите“ на Мостескийо и отъ идеите на Франклиновите и на Вашингтоновите приятели. Тѣхните ръководители, Лафайетъ, Ларошфуколъ-Лянкуръ и други, ако и да биле честни хора, но вжвѣкаде Националното Собрание въ онова, щото Наполеонъ по-послѣ наричалъ идеология, и въ Августъ, безъ да подозрѣваватъ това и сами, разрушили съ своите три декрета сичко, щото желале да сжхранатъ. Тие декрете биле: манифестъ за правата на човѣкътъ, манифестъ за унищожението на сичките феодални права и манифестъ за унищожението на десетината, която са земаха за ползата на духовенството. Манифестътъ за правата на човѣкътъ билъ предоставенъ на отвлеченните теории, съ които искале да рѣшатъ практическите въпроси, когато тие би трѣбало да бждатъ рѣшени исторически и фактически. Намѣсто да са сжобразатъ съ сжществуващите социални данни, които биле изработени съ хилядо-лѣтната история на Франция, тие земале за ръководство по примѣрътъ на Сѣверо-американците фиктивните представления за първобитното сжстояние на човѣкътъ. Напразно Мирабо са старалъ, като практически човѣкъ, да отложи обсждението на тие права до окончанието на новата конституция, т. е. въ сжщностъ на неопредѣленно време. Вжсторженните теоретици не обжрнале внимание даже и на сжвѣтътъ, който имъ са давалъ отъ такавъ сжщо ентузизмъ, т. е. Грегора, който искалъ баремъ да издаде при обявлението на човѣческите права и обяснение на човѣческите обязанности. Въ утрешнийото засѣдание отъ 4. Августа било рѣшено да са присжедини това обявление съ актътъ на конституцията, и при крайтъ на тоя мѣсѣцъ седемнайсетъ негови параграфа биле вече готови. Въ пощното засѣдание отъ 4—5. Августа билъ постановленъ вториятъ декретъ. По причина на слуховите изъ провинциите за пожарите и за разорението на дворянското имане, графъ де Ноайлъ, зетъ на Лафайета, предложилъ да са установи спокойствието и порѣдокътъ съ унищожението на тѣжките ленни надози и ангарии, които сжставляле истинните причини на безпокойствията. Него поддържале Морморански, Лафайетъ, двата Ламета, Ларошфуколъ-Лянкуръ и други. Сичкото сжбрание рукнало съ най-вжзвишенный ентузизмъ: духовните и свѣтски-

те депутате са преваряле да принесатъ въ жертва на отечественныйятъ олтаръ своите права и привилегии. Въ тая сжща нощъ биле приѣти сичките предложения, въ силата на които са унищожале сичките сжсловни привилегии. Тие декрети биле обнародвани тутакси въ сичките черкови на господарството. Но не преминале и нѣколко деня послѣ 4. Августа, а една частъ отъ депутатите са раскаяла вече за своето честно стрѣмление. Слѣдъ нѣколко деня послѣ това безпримѣрно пожертвование, на 10. Августа, било рѣшено да са отмѣни безусловно духовната десетина. Послѣ това духовенството и неговото имане испитале и други по-строги мѣри. Сийесъ билъ противенъ да са унищожаватъ духовната десетина, като доказвалъ, че отъ това ще да добиятъ само дворяните и богатите, защото намѣсто тѣхъ господарството, т. е. сичкыйтъ народъ, ще бжде принудено да сждържа и свѣщенниците, и че, слѣдователно, сжхранението на духовната десетина ще да избави господарството отъ твърде значителни разноси. Като издало тие три декрета, Националното Собрание са завзѣло да разгледатъ и да са разписли надъ шестѣте главни пункта за новата конституция. При обсждението на тие точки са показало доволно ясно, че сжбранието са е раздѣлило на двѣ партии, на революционна и на монархическо-конституционна. Първата, въ която принадлежалъ Мирабо, Варнавъ, депутатите изъ Бретани и други, са стрѣмила камъ пжленъ превратъ. Втората, подъ предводителството на Неккера, на Мунне, на Лалли Толандаля, на Клермонъ-Тоннера и на други, са старала да помѣша на първата и, на противъ това, да устрои конституционно управление въ духътъ на Монтескийо или подобно на инглизското. Тая партия работила надъ главните въпроси, които биле рѣшени отъ 28. Августа до 12. Септември. Било рѣшено, щото депутатите, които са избирали отъ народътъ за законодателството, не ще вече да бждатъ раздѣлявани на двѣ палати, а ще да сжставляватъ едно политическо тѣло; срокътъ имъ билъ назначенъ двухгодишни; тоя парламентъ билъ длженъ да засѣдава постоянно; кралътъ нѣмалъ право да унищожаватъ неговите декрети, а можѣлъ само да ги отложи на четири години; най-послѣ, било положено, че законите, които би са издаде отъ него, са не нуждаватъ отъ утврждението на кралътъ, който съ тие постановления билъ лишепъ отъ сѣко едно влияние на законодателството. Отъ кралътъ била отиѣмена даже властъта надъ армията: още на 10. Августа било постановлено, щото войските да даватъ клѣтва за своята вѣрностъ не само на кралътъ, но и на народътъ и на законътъ и щото тие да не дѣйствуватъ противъ народътъ друго-яче, освѣнъ по трѣбованията на градските власти. Сичкото това уголѣмилъ недовѣрнето между дворътъ и Националното Собрание, а въ кралицата вжзбудило заклѣта ненавистъ противъ либерализмътъ и либералете. Неккеръ изгубилъ сѣко едно значение, а Мария Антуанетта не скривала своите чувства. Революционерите са вжсползувале отъ това, за да забжратъ още повече работата и послѣ да доватъ риба въ мжтната вода. Тая партия, която господствувала въ окръжните сжбрания и въ Общинскийятъ Сжвѣтъ въ Парижъ, най-напредъ са старала да доведе кралътъ и Националното Собрание изъ Версалъ въ Парижъ, дѣто тие би биле въ нейните рѣде. За тая цѣль тѣ са вжсползу-

вада отъ високата цѣна на хлѣбътъ и отъ неосторожността на дворѣтъ. Относително скѣпната на хлѣбътъ на народѣтъ било внушено, че присѣтствието на кралѣтъ въ Парижъ може да помогне на бѣдата. Отъ друга страна народѣтъ оскѣрбялъ кралицата почти ежедневно, и тя сѣставила въ своята партия планъ да подави революцията съ военна сила. Исполнението на тоя планъ са заключавало въ това, че захванале да възбуждатъ въ солдате монархически ентузизмъ и съ тие старания направила неосторожностъ, отъ която са възползувале революционерете. За подкрѣпленieto на версалскиятъ гарнизонъ билъ повиканъ фландрскиятъ полкъ, и на 1. Октомври гвардията му дала обѣдъ. Кралицата са явила съ мъжѣтъ си на тоя празникъ, подбуждала солдатете да пиятъ „здравии“ за монархията и да пошржатъ депутатете и народѣтъ. Отъ това тутакси са възползувале нейните врагове Мирабо, херцогѣтъ Орлеански и други. Тие распространиле съ вѣстниците и съ своите рѣчи слухъ, че Версалъ жее да предприеме нѣщо недобро противъ Националното Сѣбрание и приемава мѣри за неговото подавление. Парижскиятъ народъ тутакси са възволновалъ и рѣшилъ да са унѣти сѣчкиятъ камъ Версалъ, за да принуди дворѣтъ да са пресели въ Парижъ. Това е било приведено въ изпълнение на 5. Октомври. Херцогѣтъ Орлеански далъ пари за това движение.

(Продѣжава са).

ЗАПИСКИ ЗА БЪЛГАРИЯ И ЗА БЪЛГАРЕТЕ.

1. Отъ Коприщица до София.

Едно време, когато на нѣкой баща или на нѣкой майка предлагаха да оставатъ дѣцата си да са поучатъ въ училището, то тие обикновенно отговаряха, че нѣматъ намѣреніе да ги направатъ попове или че ученieto е полезно само за владиката и за камзамалете, защото първиятъ трѣба да чете въ черковите, а вториятъ да държи селските или градските теѣтере. Разбира са, че тие стари хора сѣ глѣдале на сѣко едно занятие съ практически поглѣдъ, т. е. изисквале сѣ даже и отъ „молитвата господни“ не духовно развитие, а материални срдѣства за своето сѣществование. И наистина, може ли да бжде привлѣкателно това или онова учение (на което хората глѣдатъ като на занаятъ) за практическиятъ човѣкъ, когато то му не дава прави срдѣства за улущенieto на неговото материално благосѣстояние? Може ли да бжде привлѣкателна за младиятъ човѣкъ тая или оная наука, която нѣма въ себѣ си практическо примѣнение, т. е. която са заборава тутакси, щомъ ученикѣтъ престѣпи презъ прагѣтъ на училището? Най-послѣ, може ли да бжде привлѣкателно за нашиятъ бѣлгаринъ краснописанieto, французскиятъ езикъ, алгебрата, историята и пр., когато той послѣ школските трудове ще сѣдне да шие, ще иде да пасе овцете, ще стане дърводѣлецъ и пр.? Ако индустриалното дѣте изучава алгебрата и геометрията, то има сѣвършено практическа цѣль, защото слѣдъ време става механикъ, землемѣръ и пр.; ако французското дѣте изучава историята, то има практическа цѣль, защото слѣдъ време става юристъ, адвокатинъ и пр.; а ако нѣмското дѣте изучава ботаниката и минералогията, то има практическа цѣль, защото слѣдъ време става докторъ на

медицината. А у насъ? Ако нашите бащи даватъ дѣцата си на учение, то ги даватъ именно за това, защото слушатъ отъ сѣка една страна, че ученieto е полезно и че науката приготвява човѣкѣтъ за по-високи длѣжности. Разбира са, че ако тая висока теория и да е достойна за уважение и за препорѣка, но тя не отговаря на дѣйствителността, защото нашето дѣте нѣма нито възможностъ, нито срдѣства, нито предначертанна цѣль да я привѣде на практика. Ето защо нашите бащи, които сѣ имале възвишена цѣль да ги научатъ баремъ що-годе, доволно чѣсто не знаятъ какво да праватъ съ назе, т. е. какавъ пътъ да избератъ за нашиятъ практически животъ. Учителите въобще са оплакватъ, че по-голѣмата частъ отъ родителите зематъ дѣцата си изъ училищата именно въ онова време, когато тие захващатъ да разбиратъ цѣльта на науката и да извличатъ изъ нея сѣщественна полза; но ако разглѣдаме тоя тѣжливъ вопросъ малко по-внимателно, то трѣба да са сѣзнаеме, че въ това отношение бащите иматъ повече право, нежели учителите. Въобразете си, че вне сте оставиле дѣтето си до петнайсетогодишниятъ му възраст въ училището и че то са е опознало достатъчно съ характерѣтъ на Александра Македонски, съ дѣйствиата на Юлия Цезаря, съ климатѣтъ на Мадагаскаръ, съ премѣдростите на Соломона, съ логаритмите, съ дробите, съ сѣставѣтъ на въздухѣтъ, съ классификацията на животните и пр. А послѣ що? А ето що. Доказано е вече, че Агамемнонъ е билъ велѣкъ човѣкъ, но той не може да умади тѣшкотата на напърстекѣтъ; доказано е вече, че $a + b = c$, но това не облекчава жѣшкиятъ животъ на овчерете, които трѣба да стоятъ цѣло дѣно на слѣнце, а цѣла зима подъ вѣлициите, подъ студените вѣтрове и подъ есенните убийствени дѣждове; доказано е вече, че пустинята Сахара е пѣсчанна равнина, но тя не помага ни най-малко на сопотненецѣтъ да плѣте по-лесно своите гайтани или да добива повече чушки изъ своите градини; най-послѣ, доказано е вече, че Ноевиятъ ковчегъ са е задрѣлъ именно на Араратъ, но това не принася особенна полза на орачѣтъ, който са храни отъ своето рало и който извлича сѣчкото свое благосѣстояние изъ земята. И така, ученieto бива полезно само тогава, когато въ него са заключава не само морално богатство за нашиятъ мозакъ, а и спомогателни срдѣства за нашегo материално благосѣстояние, въ противенъ случай то са заборава така сѣщо, както са и появява. Ако народѣтъ на тая или на оная мѣстностъ е земледѣлчески, то земледѣлческите науки трѣба да завѣматъ първото мѣсто въ неговите школи; ако народѣтъ въ тоя или въ оня градъ е търговски, то първенството трѣба да са даде на търговските науки; а ако народѣтъ на тоя или на оня окръгъ има намѣреніе (както биваше до скоро у грѣците) да са занимава съ духовна търговия, то богословieto, логиката и др. трѣба да туратъ главното основание въ развитieto. Друго-яче са не може. Но азъ жеедая да подтѣврда сѣчкото това фактически. Когато ми чука на вратата седмата колѣда, то майка ми ма завѣде у по п ѣ т ѣ (така въ онова време са наричаше учителѣтъ), който ми втѣплези въ ръцете една доволно тѣшка панакида и посѣжѣтова ма да бжде прилѣженъ и да не ставамъ приятель съ тоягата. Цѣли седемъ години азъ бѣхъ длѣженъ да срдѣчамъ малко и велико повечерие,

Давидовите псалми и множество други молитви и тропаре. . . Това е първо, — седем години бяха изгубени съвсем напразно. После тие седем години провиднието ни спроводи учител с европейско образование, който са постара да реформира школата ни, да отстрани свѣтчето и псалтирѣтъ и да ни разкаже, че „българската граматика ни учи да говориме и да пишеме правилно български“, че „землеописанието е наука за земята“, че „един бог, комуто са покланяме, е вѣчен“, че „аритметиката е наука за числата“, и пр. Разбира са, че тие мъдрости ние захванахме да изучаваме именно въ онова време, когато подъ ностѣтъ ни бѣше захванало вече да са чериѣ и когато бащите ни бѣха захванале да мислят какво да правятъ съ назе. Новото учение, което въ първото време, — послѣ псалтирѣтъ и наусницата, — ни са показва и смѣшно и безцѣлно, не намѣри между назе особено съчувствие именно за това, защото главите ни бѣха набиели съ „Блаженъ мужъ“ и защото лазарниците ни бѣха множишко. И наистина, не е ли смѣшно да проповѣдате на петнайсетогодишенъ мъжъ, че $2+2=4$ или че „рѣка са нарича такава една вода, която тече отгоре надолу“? Не е ли смѣшно да разказвате на осемнайсетогодишенъ ергенинъ, че „българскиятъ езикъ има 32 букви“ или че „животните биватъ мѣсоѣдни и тревоѣдни“? Освѣтъ това, имаше ли възрастниятъ ученикъ време да свърши баремъ четирите първи гимназически курсове както трѣба, когато учителѣтъ ни бѣше самъ, а трѣбаше да четете на нѣколко класове сичките предмѣти? Трѣба да ви кажа и това, че ако напирѣтъ въ четвъртиятъ класъ оставаха малко ученици, то учителѣтъ го смѣсваше съ петиятъ класъ, слѣдователно учениците прескачаха изъ съществителните имена въ синтаксисѣтъ, изъ Грация въ кръстовите походи, изъ тройното правило въ алгебрата и изъ Виена въ Америка. Но да оставиме това за други пѣтъ. Когато азъ достигнахъ до Нерона и до Филиппийските острови, то баща ми ма измѣри отъ главата до петите, порадва са на моята зрѣла физиогномия и обяви ми, че е време вече да са оставатъ сичките Аквилиядовци и Мидтиядовци и да са помисли за материалните потребности, т. е. да са вѣдѣе въ дѣйствителниятъ животъ. — „Азъ знамъ, че учението е добро нѣщо, но то нѣма да нахрани, каза той. — Азъ трѣба да та дамъ на майсторъ да шиешъ.“ Учението е добро нѣщо! Истина е добро, но у насъ то и до сега не може да са помирятъ съ дѣйствителниятъ животъ. Мнѣнието на баща ми бѣше съвсѣмъ право. Следъ три недѣли азъ са намирахъ вече въ Едирне, седѣхъ съ напѣрстекѣтъ въ рѣка и съ вѣдницата подъ колѣно въ единъ отъ абаджийските дюкяне и шиѣхъ (т. е. пробадахъ) чубуклуци, терлици и прости аши отъ старите аби. На ти тебе Сократовци, Брутовци и Картагени! Разбира са, че напѣрстекѣтъ за такавъ единъ мустакатъ мъжъ, какавъто бѣхъ азъ, не бѣше твърде лекъ и че кѣрстѣтъ ми и вратѣтъ ми мъчно можѣха да са приучатъ да съставляватъ въ продължението на цѣли 16 часа на денѣтъ правилень полукръгъ. Нека говори кой що ще, а азъ ща да ви кажа, че за единъ осемнайсетогодишенъ мъжъ иглата бива много по-тѣшка, нежели преходѣтъ презъ Алпите за Суворова. Нека ми бѣде позволено да ви кажа и това, че моятъ терзилжъ приличаше като двѣ капки вода на школското учение,

защото и единѣтъ и другото бѣха не своевременни и защото и двѣте бѣха предприяти безъ предназначена цѣль и безъ ясно съзнание. Въ продължението на шестъ мѣсѣца азъ, както обикновенно са говори, изпѣкохъ занаятѣтъ до токова, щото майсторѣтъ ми бѣше принуденъ да пожалѣе хлѣбѣтъ си и да ми покаже вратата си. И така, единайсетогодишниятъ школско учение ма не приготви да бѣда добаръ терзия или да изскарвамъ хлѣбѣтъ си съ своето оскудно развитие.

Баща ми са замисли изново. Нѣкои негови приятели, които виждаха, че годините ми бѣха вече преминале за сѣко едно механическо занятие, го посѣлѣтоваха да ма даде на нѣкоя по-лесна работа, но коя именно работата бѣше за мене по-лека и по-удобноиспълнима, това ни единъ отъ тѣхъ не можеше да опредѣли. Баща ми са занимаваше съ железпжѣтъ, т. е. купуваше овни, изпроваждаше ги въ Цариградъ и продаваше ги на касапете или на населението за курбанъ-байрамъ. Преди триесетъ години това занятие е възнаграждаало трудолюбивите, знающите и богатите предприиматели съ достаточни печѣлби, но послѣ севастополската война то захвана да пада. Причините сѣ извѣстни. Но както и да е, а баща ми са постара да ми купи кривокракъ конь (за 200 гроша), да ма стѣгне надѣвъ-натри за пѣтъ и да ма повѣде съ себѣ си. Ние трѣбаше да обиколиме софийските, пиротските и берковицките села, да посѣтиме южните крайове на Сърбия и да потърсиме по-добра и по-евтина стока. Това са случи въ 1852 година на 30. Марта. Тръгнахме. Първото село, което лѣжи на сѣверо-западъ отъ Копришница, е Душанци. Пѣтътъ между тие двѣ села е доволно живописенъ. Планината, която ние трѣбаше да преминеме, са нарича Климанъ и по нея са намиратъ нѣколко зелени поляни, на които полите сѣ обрасле съ букови дървета. По тие поляни така нарѣчените власи пасатъ своите многочислени стада овде и кове и малко-по-малко истесняватъ нашите коприщенски овчере, които са умаляватъ значително. Отъ триесетъ и петѣте бащини, които сѣ съществувале преди четиресетъ години, днесъ сѣ останаде само три.

Като са изскачите на Климанъ и като поглѣдате камъ сѣверо-западъ, то предъ очите ви са изправя неправиленъ триъголникъ, който представлява гладка равнина и който е обкоденъ съ високи и съ стрѣмни планини. Между Класура и Лѣжене отъ Стара-планина са отдѣлява планинска вѣтва, която най-напредъ върви къмъ югъ, послѣ камъ западъ и най-послѣ са съединява при Ихтиманъ съ Витошката вѣтва. Тая линия въобща са нарича или Копришка или Панагюрска. Друга вѣтва, която са отдѣля отъ Стара-планина малко по-горе отъ Камари или при онова мѣсто, дѣто Искарѣтъ пресича планината, върви най-напредъ камъ востокъ нарѣдъ съ главната вѣтва, послѣ са отдалечава и върви камъ юго-востокъ и най-послѣ са съединява съ Копришката или съ Панагюрската вѣтва малко по-долу отъ Душанци. Последната вѣтва, която въ европейските карти наричатъ съвсѣмъ погрѣшно Коджа-Валканъ, е покрита съ гъсти и съ непроходими гори и носи название „Буковските-върхуща.“ По триъголникѣтъ между тие вѣтви и Егрополската планина са намиратъ Златица, Пирдопъ, Лѣжене и Душанци, а изъ тѣснаците, които са захващатъ на за-

надъ отъ Златица, лѣжатъ Мирково и Бупово. Вие не можете и да си представите до каква степенъ е живописна тая мѣстностъ. Отъ камъ южната страна Етроподската планина е сѣвѣмъ гола и многочислени стада овце, коне и крави са расхождатъ по нейните поли и ползуватъ са отъ богатата и хранителната растителностъ; восточната и южната вѣтви, както казахъ вече, сѣ покрити съ високи букови дървета, на които върховете са издигатъ високо изъ въздухътъ и представляватъ великолѣпна красота; а западните възвишения на Буковските върхове сѣ обрасле съ невысоки дървета, или съ храсти отъ различенъ видъ и отъ различна голѣмина. Когато вървите изъ буковите гори, между дърветата на които цѣватъ различни планински цвѣти (кукурякъ, минцфаръ, игличина, лесичина, гороцвѣтъ, конски-зѣби и пр.), то неволно са чудите на оная правилностъ или на оная симетрия, които ежеминутно виждате предъ очите си. Буковите дървета, които иматъ еднаква дебѣлина, еднаква височина и еднаква правилностъ, поражаватъ вашето въображение до такава степенъ, щото вие не знаете кому да предпишете правилността на това природно величие. — „Чегато човѣческа ръка ги е насадила и чегато съ аршинъ е измѣрено разстоянието между тѣхъ,“ говорятъ обикновенно пѣтиците.

(Продължава са).

МЕДИЦИНСКИ БЕСѢДИ.

Свойството на нервната система у различни животни.

Днесъ не сѣществуватъ вече никакво съмнѣние, че степенъта на чувствителната и на двигателната способностъ, силата на размисленieto и на волята, сѣзнание-его и чувствата у хората и у животните зависатъ отъ пълното или отъ непълното тѣхно развитие, отъ питането (храната) и отъ упражнението на нервната система, а особено отъ главенниятъ мозакъ. Сичкото това изведнашъ пада въ очи, щомъ ние захванеме да разгѣждаме различно-устроенните нервни органи у нѣколко животни и зависящите отъ тие органи апарати на движението и на чувствата, и ако при това поискаме да произведемъ сравнение между степените на присѣщата (нервна и духовна) дѣятелностъ. Даже и у човѣкътъ, — въ неговите различни племена, въ полтъ и въ възрасттъ, — така сѣщо са види нѣкое различие въ строението, а за това и въ дѣятелното сѣстояние на нервната система. Въобще можеме да кажемъ, че колкото едно животно стои по-високо въ своето органическо развитие, толкова по-ясно са отдѣляватъ и неговите нишкообразни нерви отъ непрекъснѣваемата нервна мозачна масса или отъ централните части (т. е. отъ възлите на гърбняшкиятъ и на главенниятъ мозакъ), и че тие послѣдните възрастватъ въ своята голѣмина и развитие. Но въ сѣки класъ отъ животните, както и у човѣкътъ, сѣществуватъ родове и раси съ повече или съ по-малко развита нервна система, слѣдователно и съ по-голѣмъ или съ по-малакъ разсѣдокъ. Най-простите животни, които стоятъ на най-низката степенъ въ животното царство, сѣ, безъ съмнѣние, така нарѣченните първоживотни (протозои), на които безорганичното тѣло са сѣстои отъ еднообразна, разтягивающа са,

пихтиена или лигвиста, сѣкратителна масса (саркодъ или бѣлковиненъ сѣставъ), която нѣма ни нервна, ни мускулна системи, и за това ведатъ само растителенъ животъ. Въ тоя класъ на животните принадлежатъ инфузорните, синдерете, корненогите (Rhizopoda) и грегориите. У принадлежащите тука полипи (които са сѣстоитъ отъ прозрачно твърде растѣжимо и еластично мекко вѣщество), а така сѣщо и у морските коприви или медузи (които са сѣстоятъ отъ стѣжловидно-пихтиена маса), мускулната и нервната системи сѣ обозначени твърде слабо съ отдѣлни нишчици. Напротивъ това, у лучистите животни (морските звѣзди) нервната система е представена сѣвършено ясно въ видъ на нервно гѣлочно колѣнце, изъ което излизатъ лудеобразно доволно явки нервни нишки, но безъ нервни възли (ганглия) въ органите. При нѣколко по-високото развитие на нервната система (която е распределена равномѣрно по двѣте половини на тѣлото), като напримѣръ у червото, централната масса са представлява въ видъ на нервни възли и намира са близо около гѣлката, или, ако послѣдната не сѣществуватъ, то въ предната частъ на тѣлото, която сѣотвѣтствува на главата. Тука са явяватъ или два гѣлточни възли, които (като сѣотвѣтствуватъ на мозакътъ у висшите животни) са намиратъ между себѣ си въ по-голѣма или въ по-малка ближия свѣзка, или пакъ съ тие два горни възли са сѣединяватъ още долни гѣлточни възли, и отъ тѣхното сѣединение са образува възѣлно нервно-гѣлочно колѣнце. У множество червеци изъ сѣки горенъ гѣлоченъ възѣлъ излиза по една нервна нишка, която е сѣставена отъ множество малки възли, и спуща са надолу по сичкото тѣло. Но по-голѣмата частъ отъ червеците иматъ още възловъ нервенъ стволъ въ корѣмната страна на своето тѣло (т. е. корѣмна нервна нишка), или корѣменъ мозакъ, който излиза изъ долниятъ възѣлъ на гѣлгелателното колѣнце и върви до крайтъ на тѣлото, като пуца и отъ двѣте си страни нервни нишки. — Рациите иматъ почти такава нервна система, каквато и червеците, само у тѣхъ е повече развитъ горниятъ възѣлъ и малко повече прилича на мозакъ, а при корѣмниятъ стволъ са намира повече опредѣленна и забѣлжима червенна или усто-стоматна система. — У паѣците горната гѣлочно-възлова масса приемава повече сходенъ съ човѣческиятъ мозакъ видъ, щото свидѣтелствува, че у насѣкомите тя добива превъсходство надъ корѣмната вървь. Отъ мекко-тѣлите или молюските главногите са отличаватъ съ значителна голѣмина на тѣхната централна гѣлочно-колѣдна нервна масса, която по своятъ видъ са приближава вече до рибниятъ главенни мозакъ и лѣжи въ корубката на главенниятъ хърщѣлъ, който е закритъ отпредъ съ кожа. Молюските сѣставляватъ преходъ отъ безгърбнячните животни въ гърбнячните или въ позвоночните.

У така нарѣченните позвоночни или гърбнячни животни, които по своята организация стоятъ по-високо, централните части на нервната система са располагатъ на главна масса въ видъ на дълга вървь (гърбняшкиятъ мозакъ) подъ самиятъ гърбъ на животното. У тие животни гѣлгелачното колѣнце не може вече да са забѣлжи. Предниятъ край на гърбняшкиятъ мозакъ, като надебѣлява се повече и повече, образува главенниятъ мо-

закъ, който, като са отделява по-определено и по-нагледно отъ гърбнишкия мозакъ, уголвява са и представлява висше развитие. Но главеният и гърбнишкия мозакъ сж окружени повече или по-малко съ жърщяна или съ костена кора (съ гърбнякъ и съ главеният черепъ или съ костената кратуна) и съ-кога сж обвити съ ципаченъ покривъ. У висшите позвоночни животни, т. е. у рибите, не сжествува нагледно и значително различие между тѣхния гърбнишки и главения мозакъ. У по-високите класове на позвоночните животни (у амфибите, у пълзящите (гадовете), у птиците и у млѣкопитающите), напротивъ, са определява по-ясно и по-ясно това разграничение и заедно съ него повече сжвършено развитие на главеният мозакъ и зависящата отъ послѣдния висша дѣятелностъ. За да изучиме колкото са може по-добре най-важната частъ на нервната система, отъ която зависи духовната дѣятелностъ, а именно мозакътъ съ неговото постепенно усжвършенствование, намъ е необходимо по-напредъ да упо-мѣнеме накратко за първоначалното негово развитие у висшите позвоночни животни, за да покажеме при това, какъ отдѣлите, простите части на главеният мозакъ у висшите позвоночни животни представляватъ вече първообрази за най-сжвършените отдѣли въ мозакътъ на висшите класове у висшите животни и у човѣкътъ. Първиятъ зародишъ на централната нервна система са представлява въ видъ на откритъ отгоре полуканалъ, който малко-по-малко са спуща въ гърбнично-мозачната трѣба, и на когото на предниятъ край са намира главеният мозакъ въ видъ на три, единъ слѣдъ други слѣдующи, мѣхура, които са сжединяватъ между себѣ си съ стѣнници и съ напжлени съ воденикава материя ямпи. Първиятъ, най-голѣмиятъ и най-важниятъ мѣхуръ образува предниятъ мозакъ и тутакси са раздѣлява наджжъ на двѣ половини, т. е. образува двата бжджщи полукжаба на голѣмиятъ мозакъ. До задниятъ край на тоя мѣхуръ малко-по-малко са появява осамотенна частъ, въ видъ на междустоящъ мозакъ, който послѣ сжставлява покривъ надъ третиятъ главения пластъ и на зрителните възвишения. Вториятъ мѣхуръ (или мѣхурътъ на четвъртото възвишение) представлява срдниятъ главения мозакъ, изъ когото послѣ са образува четвъртото възвишение. Третиятъ главения мѣхуръ съ своята предня частъ образува задниятъ мозакъ или бжджщиятъ мозачецъ, когато неговата долня частъ, която преминува непосредствено въ гърбнишкия мозакъ, сжставлява задниятъ главения мозакъ, т. е. приемава продълговата форма. Съ постепенно вжзрастающето усжвършенствование на главеният мозакъ въ различните класове на позвоночните животни са увеличаватъ и развиватъ (разбира са, че не на сѣкаде и не равномерно) и упомянатите части на мозакътъ; сичкиятъ главения мозакъ става повече и по-тѣжакъ, и неговата най-напредъ гладка повърхностъ са покрива съ шупли, съ углжбения и съ червеобразни извилини (отъ складники на които са увеличава постепенно и повърхността), числото на които постоянно вжзрастава, така щото най-послѣ човѣческиятъ мозакъ обладава най-нагледните и най-многочислените извилини. Като захва-неме отъ рибите и като дойдеме до човѣкътъ, ние нами-

раме, че полукжабото на голѣмиятъ мозакъ са увеличава се повече-и-повече отзадъ, когато у амфибите тие полукжаба още не сж покриде зрителните възвишения, у птиците тие покриватъ четвъртото възвишение, у млѣкопитающите мозачецътъ, а у човѣкътъ преминуватъ даже и презъ послѣдниятъ. У рибите и у амфибите главеният мозакъ не е още отдѣленъ до толкова определено отъ гърбнишкия и по своето положение може да са счита за продължение на послѣдниятъ. У рибите главеният мозакъ почти сѣкога напжлава само незначителна частъ отъ черепното пространство и сжстои са преимущественно отъ предни и отъ задни мозакъ, когато междустоящиятъ и срдниятъ имъ мозакъ, който е вече обозначенъ много по-нагледно у амфибите, у жабите (*Rana*) и у крѣкетушните (*Rana bufo*), представлява само слабо развитие. И у двата класа на тие животни обонятелните и зрителните нерви излизатъ изъ ржбообразни възвишения. Мозакътъ на рибите и на амфибите, който са сжстои отъ заденъ, срдненъ и преденъ, ние можеме така сжщо да си представиме въ видъ на три, единъ до други лѣжащи, вжзли, които сжотвѣтствуватъ на трите висши чувства и на тѣхните нерви, а именно на зрѣннето, на слухътъ и на обонянето. Много по-значителни сж промѣненята въ главеният мозакъ на пълзящите (на костенурките, на гущерете, на змиите, на крокодилите и др.), защото и двѣте половини (полукжаба) на предниятъ мозакъ представляватъ доволно значителни възвишения, междустоящиятъ и срдниятъ мозакъ се повече-и-повече са преобразяватъ въ зрителни вжзли и на четвърто възвишение, когато мозачецътъ представлява твърде различни степени въ своето развитие. Промѣненята, които са само захващатъ въ мозакътъ на пълзящите, сж много по-нагледни у птиците, а у млѣкопитающите голѣмиятъ или предниятъ мозакъ значително преобладава надъ другите части и увеличава са особенно отзадъ (чрезъ задните части) и така покрива срдниятъ мозакъ и отчасти даже и мозачецътъ. У твърде много млѣкопитающии животни голѣмиятъ мозакъ има гладка повърхностъ, когато у други той представлява голѣмо или малко число углжбения и извилини. Другите части на мозакътъ така сжщо сж са повдигнале доволно значително въ своето развитие. Колкото за червеобразните, раздѣленните на браздици, извилини на вжнкашната повърхностъ на голѣмиятъ главения мозакъ, то тие произхождатъ отъ това, че увеличивающата са повърхностъ на мозакътъ, при своето распространение на джжина и на широчина, посрѣща препятствие отъ страната на черепниятъ покривъ, и за това е принуденъ да са надигли и да сжстави складки (браздици съ углжбения и възвишения). А защото горниятъ пластъ на мозакътъ са сжстои преимущественно отъ сива нервна субстанция, която е сжставена отъ сиви нервни мрѣжаци, то при това складиванне трѣба да са увеличи и сивото нервно вѣщество, съ което преимущественно са убословява духовната дѣятелностъ на мозакътъ. Изъ сичкото това слѣдува, че колкото сж по-дълбоки и по-многочисленни главеният или мозачните бразди, толкова по-значителни, по-дълбоки и по-испжквали сж и мозачните извилини, и колкото по-дебѣло е сивото горно вѣщество на мозакътъ, толкова по-сжжвршенъ са счита и механизмътъ на духовната дѣя-

телност. У тѣлоумните хора, както и у животните, извидианите биватъ по-плоски, по-груби и по-малочислени, а у богатите съ умъ раси, народи и лица, мозговите бразди сѣ по-многочислени, по-сложни и по-дълбоки. Ни едно животно нѣма толкова много неправилни извидни и дълбоки бразди въ мозакътъ си, колкото човѣкътъ. Но съществува законъ, който ни доказва, че числото и развитието на извидианите и на браздите надъ голѣмиятъ мозакъ сѣ пропорционални съ духовните сили на животното и ограничаватъ са въ животните изъ единъ и същи родъ, защото сѣка раса има особенъ типъ съ съответствующа на различни видове постепенностъ. Така напримеръ, у лѣсицата и у вълкътъ извидианите сѣ по-несжвършени, нежели у кучето, у котката сѣ по-несжвършени, нежели у деветъ, у бикътъ и у овцата сѣ повече несжвършени, нежели у конътъ, у черниятъ човѣкъ сѣ повече несжвършени, нежели у бѣлитъ. По-нататъкъ опитътъ ни учи, че ако у едно животно сивата нервна повърхностна субстанция (периферическата) е зела първенство надъ сивата нервна масса въ централните части на главениятъ мозакъ (въ изобразенното, въ зрителното и въ четвъртото възвишение), то у него преобладаватъ и духовните способности, и напротивъ, ако преобладава централното сиво вѣщество, то зематъ първенството нисшите, повече плотските функции, надъ висшите сили на духътъ. Колкото по-високо стои маѣконитащото относително своите духовни способности, толкова повече са увеличава и сивото повърхностно вѣщество (въ полукълбата) надъ централната сива субстанция (изобразенното, зрителното и четвъртото възвишение). Ето защо бѣдниятъ сѣ извидни мозакъ, ако само въ него периферическиятъ сиви пластъ преобладава надъ централното сиво вѣщество, може въ духовно отношение да стои много по-високо отъ онзи мозакъ, който е богатъ съ извидни, ако въ послѣдния са намира повече централно, нежели периферическо, сиво вѣщество. Така напримеръ, у кучето, което е надарено съ голѣми способности, са намиратъ много по-малко извидни надъ повърхността на голѣмиятъ мозакъ, нежели у бѣдната съ умствени способности овца, но въ това сѣщо време у него са намиратъ много повече ципично сиво вѣщество, нежели у послѣдната. Така сѣщо преживяющите животни, които стоятъ много по-ниско отъ плотоѣдните въ умствено отношение, иматъ много повече централно сиво вѣщество, а послѣдните повече ципично сѣрно вѣщество. Въ това сѣщо време, когато у човѣкътъ централното сиво вѣщество едвамъ съставлява 5 %, то у маймуните достига до 8 %, у кучетата до 11 %, у котките, конете и телците до 10 %, у овцете отъ 14 до 15 %. Мозакътъ на орангъ-утангътъ и на шампанзе, относително числото и порѣдокътъ на своите извидни и по количеството на периферическото сиво вѣщество, твърде близо са приближаватъ до мозакътъ на човѣкътъ. Човѣческиятъ мозакъ е достигналъ до такова сжвършено развитие, каквото ние не срѣщаме ни у едно отъ днесъ съществуващите живи същества, а отъ това сжвършено зависи и неговото умствено превъзходство надъ животните. Но най-повече голѣмиятъ мозакъ, съ неговите многочислени извидни, съ голѣмото количество на повърхностното сиво вѣщество и съ дългите протяжения

на своите полукълба отзади ни заставлява да си съставиме заключение и за неговото силно развитие. Но първото образование на човѣческиятъ мозакъ са образува така сѣщо, както и у висшите позвоночни животни, т. е. отъ три мехура, изъ които са развиватъ, като главни части на човѣческиятъ мозакъ, голѣмиятъ мозакъ, мозачецътъ и срѣдниятъ мозакъ, съ зрителни и съ четверни възвишения, а така сѣщо и съ продълговатъ мозакъ, който са продължава на доле въ гърбнияшкитъ стволъ.

(Продължава са).

ЗА ЖЕНСКОТО ВОСПИТАНИЕ.

Но нашето слѣпо подражание отива още по-надалече. Извѣстно е, че въ нѣкои европейски господарства, ако не въ сичките, жителите са дѣлатъ на касты (или на съсловия), че сѣка каста има свои занятия и свои обязанности и че на висшите касты е небезопасно да дадатъ правилно образование на по-долните. Школите, които съществуватъ за духовенството, сѣ до такава степенъ убийствени за човѣческата самостоятелностъ, щото погътъ, който е ималъ щастие да свърши науките си, т. е. който е ималъ здравъ стомахъ да погълне цѣли томове недоварени, безсѣзни и противорѣчиви фрази, цѣлъ купъ славянски кюфтега и цѣлъ легионъ латински, грѣцки и еврейски причастия и междуимѣтия, излиза изъ тѣхъ безъ твърда воля, безъ енергия, безъ опредѣлени убѣждения и безъ здравъ разумъ, слѣдователно въ практическиятъ животъ (ако само обществото, между което той влиза да живѣе послѣ учението, му не даде живо човѣческо направление) той не бива свой, ходи съ ждракеле, дохожда до отчаяние, пропива са, затѣпява окончателно и отказва са сжвършено да мисли и да живѣе. Разбира са, че подобни свѣщенници, които нѣматъ смѣлость да помогнатъ на своето собствено морално и материално развитие, не могатъ да бждатъ полезни и на ближните си. Търговските школи, които приготвяватъ не разумни и не способни обществени дѣатели, а прости аферисти, осакататъ така сѣщо човѣческиятъ умъ и не позволяватъ му да добие свое направление, защото сичкото внимание на човѣкътъ са обгрща камъ изработенните, камъ рѣшенните и камъ нетърпящите размисления бухгалтерски правила и ограничения, когато на другите науки, които способствуватъ на необходимото за сѣка бистра и самостоятелна глава развитие, са необгрща никакво внимание. Разбира са, че и отъ подобни граждани, които могатъ да са нарѣкатъ теористически търговци, а не развити хора, ние не можеме да очѣкваме особена полза въ социалниятъ напѣдокъ на народътъ. Колкото за земеѣдѣлческите школи, то тие не заслужаватъ особено внимание, слѣдователно ние сме принудени да кажеме за тѣхното появяние само два рѣда, т. е. че тие школи сѣ учрѣдени не защото са считатъ за необходими, а защото и „на трудолюбивите подойници трѣба да са даде баремъ що-годе, за да бждатъ затѣкнати глѣтките на сѣкого.“ Нашите сжвременни писатели, които четатъ европейските разсѣждения за воспитанието и за образованието на тая или на она каста и които приписватъ на сѣка европейска фраза спасително значение, не оставятъ по-долни и въ това отношение, т. е. тие разсѣждаватъ за повърхностното образование на толпата (така нѣкои наши едноутробни цариградски вѣстникаре наричатъ бѣлгарския народъ), за устоявото на духовните училища, за необходимостта на земеѣдѣлческите и на търговски-

те школи и за бѣдѣщите висши разсадници на образованието, въ които ще да са образуватъ дѣцата на негово благородие г-на X, на негово Високблагородие г-на Y и на негово Благоутробие г-на Z. Чудни и непостижими нѣща! Ние са чудиме какъ до сега нѣкой отъ нашите Платоновци не са е завзѣлъ да докаже на човѣчеството, че на българскиятъ народъ е необходимо баремъ едно кинезско завѣдѣние, въ което нашите бѣдѣщи граждани неспремѣнно трѣба да изучатъ приличията и обязанностите на привилегированите и на непривилегированите касти, титлите и генеалогията на високите и на заслуженните личности и правоучението на Конфуция. Нека ни бѣде позволено да кажеме и това, че изъ сичките тие разсѣждения, протворѣчия, доброжелания, мѣдрования и пр. ние до сега не можѣхме да извѣчѣме нищо друго, освѣнъ твѣрдо убѣждение, че у насъ почти сичките умни хора не обичатъ да мислятъ и да размишляватъ и че тѣмъ е по-лесно да зематъ готови теории изъ чуждите книги, безъ да са постараятъ баремъ да опредѣлятъ при какви обстоятелства и подъ чие влияние сѣ могле да са развиятъ подобни теории. Сѣщото са повтаря и сѣ теориите за мъжското и за женското образование. Ние ежедневно срѣщаме въ нашите вѣстници «мили» указания, че Джонъ Стюартъ Милъ е рѣкалъ, че Дистервегъ е казалъ, че Хиппо мисли, че Рекламъ предполага, че Юмансѣ желае, че Фарадей говори, че Ескиросъ проповѣдва и т. н., но кому именно Милъ говори и противъ кого Ескиросъ проповѣда, това остана не само за читателѣтъ, но и за самиятъ писателъ непонятно и тъмно нѣщо. Нашите писатели търсатъ въ чуждите сѣчинения не сѣдѣжане, не мисли, не критическо изслѣдование и не обяснение на тая или на оная теория, а голи фрази, остри изрѣчения, подходящи мисли и поетически картини. Ето защо нашите мисли биватъ закрѣпени, нашите разсѣждения не на своето мѣсто, нашите желания не опредѣлени и нашите добри намѣрения фалшиви. Но да продължиме своето обзорѣние. Ние казахме вече, че припознатите истини, т. е. положителните науки и здравите идеи трѣба да бѣдатъ общи за сичкото човѣчество и че на жената трѣба да са даде такова сѣщо образование, каквото са дава и на мъжѣтъ. Но за да бѣде нашата теория малко по-понятна на нашите читатели, ние ще да раздѣлимъ човѣчeskото воспитание и образование на три отдѣления: 1) на отхрана, която са захваща отъ рождението на дѣтето и продължава са до тригодишниятъ му вѣзраст; 2) на воспитание, което са захваща отъ тригодишниятъ вѣзраст на неопредѣлено време; 3) на образование, което са захваща пакъ отъ тригодишниятъ вѣзраст, и на момичето и на момчето, и свѣршва са при надгробната дѣска. Тука сме длѣжни да кажеме и това, че воспитанието и образованието сѣ до толкова тѣсно свѣрзани между себѣ си, щото ние никакъ не можеме да ги отдѣлимъ едно отъ друго и да туриме между тѣхъ каквато и да е граница. Въобщѣ подъ име воспитание подразумѣватъ човѣчeskата нравственостъ, характерѣтъ на лицето и отношенията му камъ другите граждани, а подъ име образование — суммата на знанието, начитанността и здравите понятия. До колко сѣ вѣрни тие заключения, ние оставаме да помислатъ надъ тѣхъ самите читатели, защото нашата цѣль е не да описваме качества на човѣчeskото развитие, а да докажеме какви срѣдства трѣба да са употрѣбватъ за това развитие. За така нарѣченната отхрана ние така сѣщо не желаеме да са распространяваме, защото това дѣло принадле-

жи на игиенистите и на бабиците. И така, воспитанието и образованието, които трѣба да върватъ паралелно, трѣба да бѣдатъ общи както за момчето, така и за момичето, сѣдователно умните хора трѣба да са погрижатъ, щото и двата пола да добиятъ пѣдно физическо, нравствено и умствено развитие, безъ да са глѣда на тѣхниятъ полъ и положение (ние не говориме сѣсловие, защото живѣеме въ Турция, дѣто са не търпатъ никакви касти). Общото образование, както ни са чини, трѣба да са свѣрши не по-рано и не по-късно отъ петнайсетата година и на момчето и на момчето, послѣ щото сѣка личностъ, мъжска и женска, трѣба да си избере пѣтъ за дѣйствителниятъ животъ, т. е. по-посѣте да изучатъ черковните правила, черковните обряди и др., землѣдѣлците своята агрикултура, търговците своите буххатерии, жените своите специални домашни занятия и т. н. Мнозина са оплакватъ, че учениците, които доволно чѣсто изучаватъ въ продължението на нѣколко години тоя или она специаленъ предмѣтъ, забораваатъ сичките сѣбрани свѣдѣния тутакси, щомъ излѣзатъ изъ училището. Причината е ясна. Специалните предмѣти трѣба да са изучаватъ подробно само тогава, когато е свѣршено пѣрвоначалното образование и когато ученикѣтъ е въ сѣстояние да са размисли и да опредѣли своите стрѣмления. И така, сега за сега намъ сѣ нужни не классически гимназии, не богословски семинарии и не търговски и землѣдѣлчески школи, а пѣрвоначални училища, които да бѣдатъ общи и за мъжскиятъ и за женскиятъ полъ. Когато нашите дѣца свѣршатъ своето пѣрвоначално образование, то за тѣхъ става вече необходима такава висша школа, въ която да са преподаватъ различни специални предмѣти, каквито сѣ напримѣръ нѣкои европейски лицей, т. е. въ които да са преподаватъ и нужните за свѣщенниците науки, и землѣдѣнието, и търговията и др. т. Но да не помислите, че ние сме противни да са преподаватъ въ пѣрвоначалните школи землѣдѣние, домашно стопанство, игиена, физиология и др. Тие полезни за сѣки човѣкъ науки трѣба да завзѣматъ почитно мѣсто въ сичките наши училища, но да имъ са не дава предпочтѣние до онова време, дорде ученикѣтъ не достигне до онова развитие, щото да опредѣли самъ своите влѣчения и наклонности. Сѣщото ще да кажеме и за ученицката. «Ако дѣвицата, говори докторъ Карпентеръ, не добие такова сѣщо образование, каквото добива мъжскиятъ полъ, то човѣчeskиятъ прогресъ е сѣмнителенъ. Никой не може да опровергне, че само правилно-образованната жена е въ сѣстояние да произвѣде спасително влияние на истинното благосѣстояние, на славата и на щастieto на народите, защото цивилизацията зависи исклучително отъ умствениятъ напредѣкъ и отъ суммата на знанието.»

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Мама Стоенки думаше:
„Стоенке, мила мамина,
Я стига ходи по гора,
Стига хайдутлукъ да правишъ!
Ела са, мами, прибрѣи,
Та хвърли рухо хайдушко,
Облѣчи рухо дѣвишко,
Па земи фурка шарена
Сѣсъ позлатено врѣтѣно,
Та прѣди тѣжки дарове,
Лепени и копринени,
Да даримъ свѣжѣръ, свѣжѣрѣва,

Да даримъ вѣжи, дѣвере.
Стоянка мама послуша,
Па хвѣри рухо хайдушко,
Облѣче рухо дѣвишко,
Па зела фурка шарена
Сжсъ позлатено врѣтено,
Да прѣде тѣжки дарове,
Ленени и копринени,
Да дари свѣкръ, свѣкрѣва,
Да дари вѣжи, дѣвере.
Па си Стоянка отиде
На чийови си жармане,
Поглѣда гора зелена,
Поглѣда поле широко;
Па са дома си вѣрнала,
Хвѣрила фурка шарена
Сжсъ позлатено врѣтено,
Сжблѣла рухо дѣвишко,
Облѣчила рухо хайдушко,
Запаса сабя френгия,
Нарами пушкѣ бойлия
И втичка чивте пищове,
Па си отиде Стоянка
На врѣхъ на Стара-планина,
Па ми са викна, провикна:
„Дружино, вѣрна сговорна,
Дека сте сега елате,
Вѣрли хайдутаку да правимъ
По тая гора зелена,
По тая Стара-планина!
За овчаръ не сж сѣдѣки,
Ни вито хоро моминско;
За юнакъ не сж плачове
Въ сжбота по гробищата;
За мене не е вѣдѣла,
Ни позлатено врѣтено!“

(Испѣвана отъ баба Недѣля изъ с. Коприщица).

КНИЖЕВНОСТЪ.

„Зорница,“ седмични вѣстникъ. Издава се отъ „Американското Библейско Общество.“ Редакторъ Т. А. Байнгтонъ. Въ старите времена подъ име евангелисти сж подразумѣвале оние проповѣдници, които сж распространяле Христовото учение, т. е. които сж помагале на апостолете да достигнатъ своите цѣли. Слѣдъ време въ западна Европа думата евангелистъ станала еднозначуща съ думата мисионеринъ. Така напримѣръ, Фруменции са нарича евангелистъ на етиопяните. Лютеръ така сжщо е наричалъ себѣ си Evangelista Wittenbergensis. Слѣдъ реформацията подъ име евангелисти сж подразумѣвале послѣдователите на Лютера и на Калвина, т. е. сичките протестанти и реформаторе. Но скоро послѣ своиятъ протестъ противъ католицизмътъ тие реформаторе успѣле да са раздѣлатъ на множество секти, отъ които повечето принадлежатъ на Англия и на Америка. Сичкото това накарало инглизските „монотегисти“ да сжставятъ така нарѣченииятъ евангелически сжюзъ, който е ималъ цѣль да сжедини сичките секти въ едно цѣло и да са защищаватъ отъ домогательствата на католицизмътъ. Тоя сжюзъ, който са е сжставилъ въ Ливерпулъ въ 1845 година, е ималъ продължителни и многочисленни сжбрания въ Парижъ (1855 г.), въ Берлинъ (1857 год.) и въ Женева (1861 г.) Въ Германия така сжщо са сжставиле отдѣлни евангелически дружества и държали са множество конференции, на които главната цѣль е била да сжединатъ сичките религиозни реформаторски учения въ

едно цѣло. Първата конференция е била въ 1846 г. Въ послѣдните двѣ десетилѣтия въ Англия сж са държали така сжщо нѣколко конференции, на които сж са обсѣждали сжщите вопросы, но заключенията имъ иматъ сжсѣмъ другъ характеръ. Така напримѣръ, на една отъ тие конференции било рѣшено, че хората могатъ да уважаватъ единъ другито независимо отъ тѣхните вѣроисповѣдания и че слѣдъ време сичките суевѣрия и сичките ситни или маловажни различия ще да паднатъ сами по себѣ си. По тая причина нѣкои умни хора посжвѣтвали своите едномишленици да проповѣдатъ Христовите истини, да са стараятъ за образованието на народите и да са погрижатъ за распространението между сичкото човѣчество здраво и положително учение. Тие конференции сж имале голѣмовлияние и на членовете на така нарѣченото „Библейско Общество,“ което е основано още въ 1795 година. Най-напредъ „Библейското Общество“ е било учрѣждено съ цѣль да бжде распространена библията между сичките класове на народътъ въ Германия. Така напримѣръ, баронъ Гилебрандъ фонъ Канщейнъ (умрѣлъ въ 1719 г.) основалъ въ Халле „Канщейнското библейско учрѣждение,“ което въ продължението на 100 години продало около 3 милиона екземплара библии и около 2 милиона екземплара евангелия. По програмата на проповѣдникътъ Чарлса изъ сѣверни Валлисъ и съ сждѣйствието на Гуга и на Беттерзи на 4. Марта въ 1804 година било основано въ Лондонъ, най-повече отъ членовете на инглизското мисионерско дружество, така нарѣченото „Британско и чужестранно Библейско общество.“ (The British and foreign bible society), което са рѣшило да распространи библията между сичките обитатели на земята. Обществото си избрало 1 председателъ, 26 подпредседателя, 1 касиеринъ, 3 секретаря и испроводило множество агенти по различни мѣста. Скоро са образовале и спомагателни общества, които са увеличили до 7,000. Отъ онова време до сега сж испродадени 9,000,000 библии и 14,500,000 евангелия, слѣдователно сичките заедно сжставляватъ 23 ¹/₂ милиона екземплара. Обществото превѣло на 166 езика отчасти сичката библия, а отчасти само нѣкои отдѣлни книги. То има агенти въ сичките части на свѣтътъ. Главната негова контора за Европа са намира въ Лондонъ, а за Азия — въ Калкутта и въ Смирна. Въ 1825 г. са сжставилъ законъ, който запрѣщава на членовете да распространяватъ апокрифически книги, но ние видиме, че апокалипсисътъ на Иоана Богослова въ нѣкои преводи и до днесъ още не е изключенъ изъ свѣщенното писание. Американското „Библейско Общество“ за Сжединените Щати е распространило повече отъ единъ милионъ библии. Главното нѣмско общество въ Берлинъ е издало повече отъ единъ милионъ библии и около 500 хиляди евангелия. Освѣтъ това, библейски общества сжществуватъ въ Дрезденъ, въ Хамбургъ, въ Базелъ, въ Нюренбергъ, въ Любекъ, въ Хановерь, въ Франкфуртъ на Майнъ, въ Бременъ, въ Шуттгардтъ, въ Марибургъ, въ Шлезвикъ, въ Парижъ, въ Стокгольмъ, въ Гетаборгъ, въ Копенхагенъ и др. Отъ сичките тие общества до сега сж распространени повече отъ 38 милиона св. писания. Въ Россия въ 1806 г. било основано така нарѣченото „Русско Библейско Общество“ (запрѣтено въ 1823), което напечатало библията на 31 езикъ и испроводило я чрезъ Одесса въ Ливантъ. Въ 1826 г. въ Россия са образовало така нарѣченото „Русско протестантско библейско общество.“ Въ Австрия е запрѣтено да са сжставляватъ подобни общества. Но западните европейски дър-

жави сѣ захванале да испроваждатъ свои миссионери по чуждите страни много по-рано отъ основанието на библейските дружества. Още въ 1622 г. папа Григория XV. учрѣдилъ особена конгрегация отъ миссионери, която била нарѣчена „de propaganda tide“, а Урбанъ VIII. въ 1627 г. основалъ „Collegium de propaganda tide“ въ Римъ. Отецъ Бернардъ на св. Терезия (Pere Bernard de S-te Thérèse) основалъ въ 1663 г. семинария, въ която са приготвяле миссионери за чуждестранните миссии. Но най-големата ревностъ въ това отношение сѣ оказале езуитите. Първото инглизско протестантско мисионерско дружество е било основано отъ Билдоута. Въ Европейска Турция протестантските миссионери, а особено американските методисти, сѣ са появили още въ първите години на това столѣтие, но камъ българите тѣхното внимание е било обърнато не по-рано отъ четиридесетите години на това столѣтие. Почти до 1848 година тие сѣ продавале св. писание само между евреите, турците, гръцците и караимците. Първите протестантски издания за славянските племена на Балканския полуостровъ сѣ захванале да са появяватъ отъ 1850 година. Но да кажеме нѣколко думи за американските методисти и за тѣхното учение. Подъ име методисти въ по-напредните времена сѣ подразумѣвале католическите учени богослове, а особено езуитите, които въ своите полемически статии противъ протестантите сѣ са ръководиле по една опредѣлена диалектическа метода. Днесъ методисти са наричатъ членовете на една отъ многочисленните религиозни секти въ Англия и въ Америка (така сѣщо въ Франция и въ Швейцария), която е била основана отъ Джона Веслея въ 1729 година въ Оксфордъ. Главната причина, която е приготвила тая „постна“ секта, е било егостическото духовенство и жестоките преслѣдования на цѣлѣ отъ инглизските крайлове. Най-главниятъ помощникъ на Веслея въ това дѣло е билъ Вайтфилдъ, който е билъ краснорѣчивъ ораторъ и който е умѣлъ, по думите на неговите сѣвременници, да подѣйствува съ своите проповѣди не само на грубата масса, но и на образованните слушатели. Колкото за Веслея, то Маколей говори, че „неговите административни способности сѣ биле не по-долни отъ способностите на Рашпино“. Съ една дума, Веслей и Вейтфилдъ организовале обширна религиозна система, която са намирала камъ англиканската черкова въ такова сѣщо положение, въ каквото послѣдната преди време е стояла камъ римската. Но послѣ гореканните два мѣжа тая религиозна секта доволно скоро изгубила своята умствена енергия, съ която са отличала отъ самото начало. Послѣ Адама Клерка у методистите са не е появялъ нито единъ ученъ мѣжъ, който би добилъ европейска репутация. Но както и да е, а англиканската черкова е била ослабена послѣ появението на тая секта доволно значително, ако мнозина и да говорятъ противното. Велподо, съ своята наситѣлива манера, говори за баснословното разпространение на методизмътъ още въ половината на XVIII вѣкъ; а въ 1775 година лордъ Карлейлъ казалъ въ палатата на лордовете, че „методистите праватъ голѣми завоевания, а особено въ манифактурните градове“. Въ 1808 г. методистите добиле привърженици даже и въ армията. Тая секта изисквала отъ своите послѣдователи строго методическо изпълнение на сичките вънкашни религиозни обязанности, а сичкото това, разбира са, убива въ човѣкъ не само неговата свободна воля, но и неговото естествено стрѣмление, което носи название „прогресъ“. Въ 1841 г. сектата на методис-

тите, между която са появили препирни за благодатта, са раздѣлила на два клона: на вайтфилдъне, които са ръководиле по учението на Калвина, и на Веслеяне, които приемалے проповѣдите на Веслея за неопровержими факти. Новите методисти, които са сформировале въ 1796 г. между веслеяните отъ проповѣдници и отъ свѣтски хора, основаде своя собствена черковна директория. Въ Сѣверна-Америка методистите сѣставляватъ методистическа епископална черкова, която са управлява отъ епископи, отъ цери и отъ дякони. Такава е накратко историята на тие нови проповѣдници, които въ послѣдното време сѣ са завѣзле да извѣдатъ на истинниятъ пътъ и българскиятъ народъ и да му обяснатъ сѣдържанието на свѣщенното писание. Разбира са, че ако почтенните методисти да би са занимале само съ преводътъ на св. писание, т. е. на библията и на евангелието и съ тѣхното разпространение между човѣчеството, то тие първи би похвалили тѣхното предиряние и не послѣдни би способствувале на тѣхните успѣхи; но жди човѣколюбивите сѣчувствия и доброжелания, жди библиите и евангелията са крие нѣщо друго, което разумниятъ човѣкъ свободно може да нарѣче „епидемия на умственото развитие“. Изъ проповѣдите на тие човѣчески благодѣтели, изъ тѣхните книжки и поучения, най-послѣ изъ тѣхниятъ подновени вѣстникъ „Зорница“ ние не видиме нищо друго, освѣтъ желание да са похвалятъ съ своето нравствено превъзходство, съ чистотата на своите нрави, съ дълбокото знание на човѣческите сѣрца и съ неосгрѣшимостта на протестантизмътъ. Освѣтъ това, почтенните методисти, ако и да не искаватъ своите принципи явно и рѣшително, по метода на приснопамятните отци езуите, са стараятъ да докажатъ, че сичките религии, християнски и не християнски, заключаватъ въ себѣ си слаби страни, необяснени истини, явни заблуждения и пр. и пр., слѣдователно тѣхната обязанность е да очистатъ пшеницата отъ жаклицата, да дадатъ на Христовото учение прогресивно движение и да отстранатъ веднашъ за сѣкога сичките груби суевѣрия, които препятствуватъ на човѣчеството да бѣде щастливо и праведно предъ бога. Така напримѣръ, изъ статията за „най-висшата цивилизация“ (гл. „Зорница“, № 3) ние разбрахме, че „ако човѣчеството желае да развие (да реформира) своето морално и материално благосѣстояние, то по-напредъ е длъжно да са погрижи за развитието на своите религиозни понятия“, т. е. да предпочете протестантството или да са въоружи противъ своето. Друго-яче ние не можѣхме да си обяснимъ и множество други фрази и издрования, които са срѣщатъ въ протестантскиятъ вѣстникъ. Ние, православните християне, глѣдаме на свѣщенното писание сѣвѣсмъ съ други очи, т. е. ние видиме въ него нѣщо свѣршено, нѣщо цѣло и нѣщо свѣщенно, което не търпи ни обяснения, ни прибавления, ни формирания, и имаме пълно право, защото друго-яче то би изгубило своето значение и своята свѣтостъ. Съ една дума, евангелските истини ние наричаме истини именно за това, защото глѣдаме на тѣхъ като на аритметическо исчисление, което не припознава нито измѣнения, нито сѣмнѣния, нито анализирания. Освѣтъ това, ние би желале да знаемъ, какви именно истини сме длъжни да внесеме на критическото поле при анализиранието на християнската религия? „Християнството нѣма право да иска да бѣде изключено отъ такова издирване, говори „Зорница“ въ статията „Начало-то на Християнството“.

— Ний трѣбва да подчинимъ и него на едно разумно изслѣдованіе. Ако намѣримъ че доказателствата му сѣ недостатъчни,

то трѣбва да го отхвърлимъ; но ако ги намѣримъ че сѣ достаточни, то трѣбва да го приедемъ за божественно.“ Тая статия са свършва съ слѣдующите Христови думи: „Ако ище нѣкой да прави неговѣ-тъ волѣж.“ т. е. волѣж-тъ Божіѣж, „познае за поучение-то да ли е отъ Бога, . . .“ каза Исусъ Христосъ. Иоан. 3; 20. 7; 17.“ Разбира се, че тая истина, като истина, не търпи никакви колентарии, но съ каква цѣль е тя привѣдена въ протестантскиятъ вѣстникъ, който сжѣтова своите читатели да анализиратъ сѣко вѣрование, сѣко изрѣчение, сѣко поучение и сѣка мъдростъ? На тоя въпросъ благочестивите методисти отговарятъ и теоритически и практически, т. е. тие свиватъ полите си, влизатъ между православните християне съ името Христово на устата, съ хилѣди нравствени изрѣчения и цитати, отварятъ училища, лѣчатъ болните, будуватъ дѣцата и пр. и пр., а подобно сжчувствие е почти непонятно за простиятъ човѣкъ, който малко-по-малко захваща да са коѣбае, да презира своето духовенство, да намира въ своите религиозни догми слаби страни и най-послѣ да обяви себѣ си за яростенъ методистъ. Да видиме сега какви послѣдствия са появяватъ отъ сичките тие учения и „смиреномъдрувания.“ Множество факти ни доказватъ, че ако американските миссионери намѣратъ въ нѣкой къща или въ нѣкое село сжчувствие, то заедно съ тѣхъ са появява ненавистъ между семейството, несжгласия между селѣните и фамилиарни раздори между жената и мъжътъ, между бащата и дѣцата и между братето и сестрите. А каква е цѣльта, кажете ни, на християнството? Не противорѣчатъ ли дѣйствиата на новите апостоли на тая свѣщенна цѣль? На послѣдниятъ въпросъ не е тѣшко да отговори човѣкъ. Но освѣнъ сичкото това, ние би желале да знаеме, кой именно ще да анализира християнството, когато самата „Зорница“ са сжзнава, че човѣческите сили сж ограничени? Не г. Байнгтонъ ли е испроводенъ отъ провидѣнието да извърши това велико дѣло? Нека ни дава господъ богъ умъ, разумъ и твърда воля да испроводиме живо и здраво и тая епидемия, както сме испроводиле и много други! Ние не можеме да са не признаеме, че между миссионерите на „Библейското Общество“ сжществуватъ множество честни хора или здравомислящи мозаки, които ще да пожелѣятъ народътъ ни, слѣдователно и тѣхниятъ медъ, съ когото желѣятъ да излѣчатъ болните корми, за любовта на християнството и човѣчеството, ще да са употрѣби за други болѣсти, за други страни и при други обстоятелства. Да кжсаме единъ народъ на части, който и безъ това е нещастенъ, е безчовѣчно. Да кажеме и друго. Православното християнство, освѣнъ немногочисленно количество русски сектанти-старовѣрци, сжставлява такава громаднa масса, между която, разбира се, са намиратъ и здравомислящи хора, слѣдователно нашето религиозно развитие би намѣрило доволно лесно учители и проповѣдници между насъ самите, безъ да имаме нужда отъ чужди благодѣтели, които не познаватъ нито характерътъ ни, нито обичанте ни, нито езикътъ ни. По нашето крайно разумѣние, цѣльта на човѣколюбивите миссионери методисти е да лѣчатъ не здравите, а болните, слѣдователно тие би намѣрили много побогата жѣтва въ своето собствено отечество, дѣто сѣка къща има свои религиозни вѣрования и дѣто сѣко село има свои собствени религиозни заблуждения. Мормонете, които сж така сжщо твърде строги методисти, изискватъ повече ду-

ховна храна, нежели българете, които още не сж среминале презъ сектаторскиятъ развратъ, за когото сж необходими дѣятелни апостоли и хитри сжѣтници. Но за сега не трѣба повече.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

* * Доброправинъ, К. Очеркъ Исторіи славянскыхъ церквей. Выпускъ первый. Спб. 1873 г., in 8°, стр. IV+222+58. Тая книга, при сичките свои недостатки, е необходима за занимающите са съ българската черковна история. Главниятъ источникъ, нѣкогото г. Доброправинъ е извѣкалъ сждържанието на своята книга, е черковната история на г-на Е. Голубински, ако въ нея и да са намиратъ нѣкои нови нѣща.

* * Книжарницата на г-на Д. Манчова е издала още една географическа карта на Европейска Турция. Ако въ тая карта и да са не срѣщатъ толкова топографически погрѣшки, колкото въ картата на г-на Хр. Дапова и С-іе, но и въ нея непремѣнно би трѣбало да са поправатъ множество нѣща както въ топографическо, така и въ етнографическо отношение. Чужденците, които въ това отношение сж правиле различни погрѣшки или чрезъ своето незнание, или съ задни мисли, между назе никакъ не би трѣбало да иматъ букваланн подражатели, а особено когато са говори и пише за нашата собствена кжжа. Цѣната на тая карта е 5 франга.

* * Johns, C. A. The Child's First Book of Geography. 18-mo, pp. 300. 2 s. 6 d.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Откритиятъ отъ французскиятъ инженеринъ Жугле барутъ е захваналъ вече да влиза въ употрѣбление. Въ Парижъ сж производиле различни опити. Въ огнѣнѣт новиятъ барутъ гори слабо и не вжспламенява са даже и отъ най-силниятъ ударъ; но ако това вѣщество, на което сжставятъ е още неизвѣстенъ, са смѣси съ особенъ родъ кислота, то тоя си часъ произвожда избухнувание, на което силата е по-голяма около триста пѣти отъ силата на обикновенниятъ барутъ.

* Добросовѣстните докторе сжѣтоватъ болните отъ ангина (гушеболъ) да пиянатъ чѣсто устата си, да пиятъ лимонадъ, черно и бѣло кафе и полусурови ейца.

* Миѣнието на Цулковски, което бѣше изказано въ едно отъ засѣданията на „Химическото Общество“ въ Берлинъ преди нѣколко години и което са сжстоеше въ това, че каучуковите трѣби, чрезъ които са пропуска свѣтилниятъ газъ, погжлцатъ въ себѣ си голямо количество отъ тоя материялъ, — слѣдователно неговата сила ослабва, — е потвърждено съ множество опити.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Г. Янаки Касжровъ подарява едно годишно течение отъ в. „Знание“ за българското читалище въ Едирне; г. Николай Станиславовъ — за читалището въ Шуменъ, а г. Петаръ Михаловъ — за читалището въ Сливенъ.

Умолява са цариградското кж. дружество „Промышление“ да ни опрости за нашата забѣлжжа въ 22. брой отъ „Знание“, въ която го умолявахме да ни испроводи изри. Парите бѣха испроводени до такава едно лице, съ което ние въ онова време пѣмахме възможность да са видиме и да са споразумѣме.

ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

Г-пу И. К. въ Австрия. Испроводете продълженіето.
Г-пу К. въ Русчукъ. Благодариме за сжчувствието. Вашите сжѣти сж за насъ особенно скжпи.